

**AALBORG
UNIVERSITET**

STUDENTERRAPPORT

Sagsomkostninger indenfor immaterialretlige og markedsføringsretlige tvister

Terese Glavind Lauridsen - 20175675

Titelblad

Uddannelsesinstitution: Aalborg universitet

Uddannelse: Jura

Afhandling: Kandidatspeciale

Retsområde: Markedsret, herunder immaterialret og markedsføringsret

Dansk titel: Sagsomkostninger indenfor immaterialretlige og markedsføringsretlige tvister

English title: Legal costs in the field of intellectual property law and marketing law disputes

Forfatter: Terese Glavind Lauridsen

Vejleder: Jonas Rubien, Advokat hos HjulmandKaptain

Afleveringsdato: 19. maj 2022

Anslag/omfang: 130.448

Abstract

The purpose of this master's thesis is to describe and examine two issues, firstly how legal costs are measured within the EU on the basis of Article 14 of the Law Enforcement Directive, and secondly to examine whether Denmark has extended the scope of the Law Enforcement Directive.

To answer the first question, several analyses have been carried out. First of all, an analysis of the legal situation within the EU has been based on the UVP-case and the NT-case. Afterwards, there has been made an analysis on Danish law, where the Danish courts' decisions about legal costs and the principles therefore are shed light to. A comparative analysis is also made, in which Danish law's general rules regarding legal costs and Danish law's legal cost rules after the UVP case are compared. Finally, an analysis in order to shed light on the measurement of legal costs in Swedish law has been made, but with only one Swedish court ruling from 2021.

On the basis of the analyses, it can be deduced that a principle of reasonableness applies as well as a criterion of materiality, deriving from the UVP case. It is seen within Denmark that there has been a major change in the measurement of legal costs in the market law cases, where actual expenses incurred have come to be of relevance. Under Swedish law, however, no major change has been seen.

The thesis also makes a comparison of Danish and Swedish law, which both have implemented the Law Enforcement Directive. It can be deduced from the comparison that the EU has not clearly stated what matters in the principles above, which is why the measurement of legal costs is not common in the EU member states.

Therefore, it can be deduced that the EU has not provided a consistent protection to the enforcement of protecting the intellectual property rights.

To describe and conclude whether or not Denmark has extended the scope of the Law Enforcement Directive to also cover market law, the thesis will study the legal literature and the EU Commission's soft law. After this, the thesis will make an analysis of five recent Danish court rulings, which recently has been decided.

The analysis of the court rulings shows that it is difficult to decide if Denmark has extended the scope.

Two of the court rulings reject such extension, whereas another two court rulings enlarge the scope. The last court ruling from The Supreme Court (regarding a case gathering of proof by means of the court) decides of the matter of legal costs on basis of the Law Enforcement Directive. Therefore, it can be deduced that although the question of Danish legal costs enlargement is yet not clarified it seems that case law tends towards an extension.

Finally, the thesis will discuss whether the EU has succeeded in providing in a clear judicial status by means of the Law Enforcement Directive, or whether the EU instead should have used a fully harmonized directive.

Indholdsfortegnelse

<i>Forkortelsesliste</i>	1
1. Kandidatspecialets område og struktur	4
1.1. Emnevalg	4
1.2. Problemformulering	5
1.3. Metode	5
1.4. Afgrænsning	6
1.5. De relevante retskilder	7
<i>1.5.1. EU-retskilder</i>	7
1.5.1.1. Bindende sekundærregulering - direktiv.....	8
1.5.1.2. Retspraksis.....	8
1.5.1.3. Ikke-bindende sekundærregulering – soft law.....	9
<i>1.5.2. Danske retskilder</i>	9
1.5.2.1. Lovgivning.....	9
1.5.2.2. Retspraksis.....	9
<i>1.5.3. Internationale retskilder</i>	9
1.6. Opbygning	10
2. Markedsretten som retsområde	11
2.1. Immaterialretten	11
2.2. Markedsføringsretten	12
3. Sagsomkostninger inden for markedsretten	14
3.1. EU's gennemførelse af Retshåndhævelsesdirektivet	14
3.1.1. <i>Retshåndhævelsesdirektivet</i>	15
3.1.2. <i>EU's forsøg på at skabe ensartet beskyttelsesniveauer</i>	18
3.1.2.1. Rapport om Retshåndhævelsesdirektivet.....	18
3.1.2.2. Evalueringen.....	20
3.1.2.3. Retningslinjerne.....	22
3.2. Sagsomkostninger inden for Danmark	23

3.3.	Sagsomkostninger inden for Sverige	24
4.	Udmåling af sagsomkostninger	26
4.1.	EU ret – udmåling af sagsomkostninger	27
4.1.1.	<i>Resume af EU-afgørelserne</i>	27
4.1.2.	<i>Rimelige omkostninger</i>	28
4.1.3.	<i>Forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger</i>	29
4.1.4.	<i>”Sagsomkostninger” og ”andre udgifter”</i>	30
4.1.5.	<i>Opsamling</i>	32
4.2.	Dansk ret – udmåling af sagsomkostninger	33
4.2.1.	<i>Rimeligheds- og nødvendighedsprincippet</i>	33
4.2.2.	<i>Sagens værdi, karakter og omfang, herunder arbejdets omfang</i>	35
4.2.3.	<i>Landsretspræsidenternes vejledende salærtakster</i>	39
4.2.4.	<i>Andre udgifter</i>	40
4.2.5.	<i>Opsamling</i>	41
4.3.	Dansk ret – udmåling af sagsomkostninger efter UVP-sagen	42
4.3.1.	<i>Rimelige udgifter</i>	42
4.3.2.	<i>Forholdsmæssigt afpassede udgifter - Væsentlighedskriterie</i>	43
4.3.3.	<i>Væsentlighedskriterie - Omkostningsopgørelser</i>	45
4.3.4.	<i>Civile begreber</i>	48
4.3.5.	<i>Andre udgifter</i>	50
4.3.6.	<i>Opsamling</i>	52
4.4.	Svensk ret – udmåling af sagsomkostninger	53
4.4.1.	<i>Dom 2022-02-01 mål nr. PMT 13853-20</i>	54
4.4.1.1.	<i>Sagsomkostninger ved 1. instans</i>	54
4.4.1.2.	<i>Sagsomkostninger ved 2. instans</i>	56
4.4.2.	<i>Opsamling</i>	57
4.5.	Delkonklusion af sagsomkostninger inden for EU	58
5.	Danmarks udvidelse af anvendelsesområdet	59
5.1.	Teoretisk mulighed	59
5.2.	Retspraksis	62

5.3. Opsamling.....	66
6. <i>Konklusion</i>	67
7. <i>Kan beskyttelsesniveauet opnås som det er nu?</i>	69
8. <i>Litteraturliste</i>	71
9. <i>Bilagliste</i>	75

Forkortelsesliste

C-531/20 NovaText GmbH	= NT-sagen
C-559/20 Koch Media GmbH	= KM-sagen
C-57/15 United Video Properties Inc	= UVP-sagen
COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT – EVALUATION - Accompanying the document - Guidance on certain aspects of Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights	= Evalueringen
De Forenede Nationer	= FN
Den Europæiske Union	= EU
Den Europæiske Unions Domstol	= EU-Domstolen
Direktiv 2004/48/EF af 29. april 2004 om håndhævelse af intellektuelle ejendomsrettigheder	= Retshåndhævelsesdirektivet
Direktiv 2005/29/EF af 11. maj 2005 om virksomheders urimelige handelspraksis over for forbrugerne på det indre marked og om ændring af Rådets direktiv 84/450/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv	= Handelspraksisdirektivet

97/7/EF, 98/27/EF og 2002/65/EF og Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 2006/2004

Direktiv 2006/114/EF af 12. december 2006 om vildledende og sammenlignende reklame

= Direktiv om vildledende og sammenlignende reklame

Direktiv 2016/943 af 8. juni 2016 om beskyttelse af fortrolig knowhow og fortrolige forretningsoplysninger mod ulovlig erhvervelse, brug og videregivelse

= Direktiv om forretningshemmeligheder

Erklæring fra Kommissionen om artikel 2 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder (2005/295/EF)

= Erklæringen

Europa Kommissionen

= EU-Kommissionen

European Union Intellectual Property Office

= EUIPO

Lov 2021-03-16 nr. 425 Lov om retsafgifter

= Retsafgiftsloven

Patent och marknadsöverdomstolen

= Appelretten

Support study for the ex-post evaluation and ex-ante impact analysis of the IPR enforcement Directive

= Rapport om Retshåndhævelsesdirektivet

The Agreement on Trade-Related Aspects
of Intellectual Property Rights af 15. april
1994 = TRIPS-aftalen

The World Intellectual Property Organi-
zation = WIPO

Traktaten om den Europæiske Union = TEU

Traktaten om den Europæiske Unions funk-
tionsmåde = TEUF

Traktaten om det Europæiske Fællesskab = TEF

Wienerkonventionen om traktatretten af
23. maj 1969 = WKT

1. Kandidatspecialets område og struktur

1.1. Emnevalg

Retten skal i civile sager, forholde sig til spørgsmålet om fordelingen af sagsomkostninger. Begrebet har inden for den juridiske verden stor relevans, og det skaber enten glæde eller frustration hos praktikerne. Sagsomkostninger er desuden noget af det første, som praktikerne undersøger ved domsafsigelse, foruden hvilken part der vandt retssagen. Sagsomkostninger tilkendes i alle afgørelser og kan omfatte alt fra tvister vedrørende fast ejendom, aftaleretlige- eller erstatningsretlige uenigheder samt markedsretlige tvister. Inden for det sidstnævnte retsområde bemærkes der imidlertid en større frustration end glæde hos praktikerne, idet sagsomkostningerne sjældent giver det store udbytte, holdt oppe imod det faktiske forbrug og arbejde, der har været udført med retssagen.

Det markedsretlige område, herunder immaterialretlige og markedsføringsretlige sager, indeholder forskellige sagsgrupper alt fra forbudssager, bevissikringssager eller almindelige sager vedrørende beskyttelse af en rettighed. Fælles for disse er, at de alle hører under almindelige civile sager, og retsplejelovens regler vedrørende sagsomkostninger finder således anvendelse herpå.¹ Sagerne har imidlertid ofte en større kompleksitet og betydeligt større omfang end andre civile sager, idet sagens værdi ofte er omfattende og omkostningerne store.² I Danmark dækkes omkostningerne aldrig fuldt ud, og på baggrund af sagernes størrelse, er det derfor nødvendigt for parterne, at tænke over deres procesøkonomiske skridt, for ikke at tabe i en ellers vundet retssag.

Danmark var ikke det eneste land, der kæmpede med manglende håndhævelse, hvorfor EU skabte et direktiv herfor. EU ønskede at skabe et ensartet beskyttelsesniveau på det indre marked, og valgte blandt andet at fastsætte minimumsregler for sagsomkostninger og tilkendelsen heraf, som alle medlemsstater skulle overholde. Spørgsmålet er herefter, om Rets håndhævelsesdirektivet har fuldført dets formål. Dette kandidatspeciale vil, på baggrund af ovenstående, undersøge sagsomkostninger inden for markedsretten og vurdere, hvorvidt direktivet har skabt en ensartet procesøkonomisk beskyttelse af den vindende part.

¹ *Niels M. Andersen m.fl.*, Rets håndhævelse af immaterialrettigheder, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2006, s. 221f.

² *Jens Schovsbo m.fl.*, Immaterialret, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udg., 2018, s. 667.

1.2. Problemformulering

Med afsæt i ovenstående besvarer dette kandidatspeciale følgende problemformulering:

Hvordan udmåles sagsomkostninger i henhold til Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14, og har Danmark foretaget en udvidelse af bestemmelsens anvendelsesområde ved markedsføringsretlige krænkelse?

1.3. Metode

Kandidatspecialet vil blive besvaret ved anvendelse af den retsdogmatiske metode. Den retsdogmatiske metode anvendes, da denne har til formål at beskrive og analysere gældende ret (de lege lata).³ Ved anvendelse af metoden vil retsgrundlaget blive beskrevet, analyseret og fastlagt. Foranstående vil ske objektivt ved anvendelse af de primære retskilder, lovgivning og retspraksis.⁴

Kandidatspecialet vil særligt belyse Retshåndhævelsesdirektivet, national lovgivning vedrørende sagsomkostninger samt retspraksis. Der vil foretages en analyse af såvel UVP-sagen som NT-sagen. Når disse to afgørelser undersøges i dette kandidatspeciale, skyldes det, at Danmark ved sit medlemskab har afgivet noget af sin suverænitet og forpligtet sig til at følge EU-lovgivning inden for flere retsområder, jf. TEU artikel 1. EU-Domstolen er den lovgivende magt, der fortolker og udfylder EU's retsakter, hvorfor EU-Domstolen spiller en retsskabende rolle inden for medlemsstaterne.⁵ Danmark skal fortolke sine retsregler EU-konformt, hvorfor regelgrundlaget skal stemme overens med EU's regelgrundlag.⁶

EU-retten er således væsentlig for kandidatspecialet, idet EU anses at have forrang for national ret, som skal vige for EU-Domstolens afgørelser.⁷ Dansk retspraksis analyseres derfor efterfølgende.

³ Carsten Munk-Hansen, Retsvidenskabsteori, Djøf Forlag, 2. udg., 2018, s. 204.

⁴ *Ibid.*, s. 205.

⁵ Ulla Neergaard og Ruth Nielsen, EU-ret, Karnov Group, 7. udg., 2016, s. 125.

⁶ *Ibid.*, s. 230.

⁷ *Ibid.*, s. 251.

1.4. Afgrænsning

Kandidatspecialet har fokus på Retshåndhævelsesdirektivet som den væsentligste retskilde. Der findes andre relevante retskilder inden for markedetsretten, herunder TRIPS-aftalen samt Pariser- og Bernerkonventionen. Disse retskilder vil alene blive beskrevet for at klarlægge retskildernes betydning i EU.

Kandidatspecialet behandler Retshåndhævelsesdirektivets artikel 2 og artikel 14. Kandidatspecialet har ikke til formål at analysere andre bestemmelser inden for direktivet, idet det er afgrænset til sagsomkostninger.

I analysen inddrages afgørelser, der omhandler forskellige enerettigheder. Der vil ikke ske en opdeling af disse, idet det relevante for analysen er domstolens afsigelse af sagsomkostninger. Der er til besvarelse af problemformuleringen anvendt både fogedsager om forbud/påbud, bevissikringssager samt almindelige krænkelssager, hvilket heller ikke vil opdeles yderligere. Der vil endeligt ikke blive foretaget en analyse af det materielle krænkelsspørgsmål.

Ved undersøgelse af udmåling af danske sagsomkostninger vil kandidatspecialet have fokus på retsplejelovens kapitel 30. Sagsværdi behandles ved inddragelse af landsretspræsidenternes vejledende salærtakster. De specielle omkostningsregler for forbudssager, herunder de *vejledende takster pr. 1. oktober 2014 for salærer i fogedsager*, inddrages ikke.⁸ Dette skyldes, at Højesteret i U.2022.1951 H fastslog, at de almindelige sagsomkostningsregler for civile sager finder anvendelse.⁹

Kandidatspecialet inddrager udover dansk ret også svensk ret. I april 2022 afsagde EU-Domstolen to nye afgørelser, NT-sagen og KM-sagen.¹⁰ I NT-sagen forholder EU-Domstolen sig til blandt andet den tidligere afsagte UVP-sag, mens KM-sagen primært forholder sig til allerede kendte udmålingsprincipper. KM-sagen analyseres derfor ikke i nærværende kandidatspeciale.

Inden for EU-retten anvendes terminologien ”*intellektuel ejendomsret*” i samtlige af anvendte retsakter. I dette kandidatspeciale anvendes ”*markedsretten*” eller ”*immaterialrettigheder*” for at skabe en rød tråd mellem dansk ret og EU-ret. Termerne skal således her forstås som identiske. I dette

⁸ Notat: Præsidenterne for Vestre og Østre Landsret, vejledende takster pr. 1. oktober 2014 for salærer i fogedsager.

⁹ U.2022.1951 H, s. 5.

¹⁰ EU-afgørelserne C-531/20 og C-559/20.

kandidatspeciale forstås ved ordet ”*principper*” selve de forhold, som inddrages i vurderingen af udmålingen af sagsomkostninger. Ved ordet ”*civile begreber*” indgår begreberne sagens karakter og omfang, arbejdets omfang mv. Når kandidatspecialet anvender ”*advokatudgifter*” og ”*advokatsalær*” skal disse forstås identiske.

1.5. De relevante retskilder

I dette afsnit forklares de relevante supranationale retskilder samt nationale retskilder. Idet retskilderne har forskellig værdi samt hierarki¹¹, vil dette desuden blive beskrevet nedenfor, mens retskildernes anvendelsesområde uddybes i kandidatspecialets afsnit 2 og 3.

En anden kilde, der vil blive anvendt i kandidatspecialet, er den juridiske litteratur. Denne kilde anses ikke som sådan at være en retskilde og har ikke retskildemæssig værdi, omend den i praksis må anses for et væsentligt bidrag i vurderingen af en sags endelig resultat.¹² Den juridiske litteratur vil derfor blive anvendt til at undersøge retsområdet, dog under kritisk hensyn til at denne kan bære præg af forfatteres subjektive holdninger.¹³

1.5.1. EU-retskilder

EU-retten anvender forskellige retskilder, der har forskellig retskildemæssig værdi for medlemsstaterne.¹⁴ Medlemsstaterne er forpligtet på traktatgrundlag til at træffe foranstaltninger, der sikrer opfyldelse af vedtaget EU-retsakter.¹⁵ Foranstaltningerne er imidlertid forskellige, alt efter om retsakterne er bindende primær regulering, ikke-bindende regulering, soft law eller retspraksis.

TEU og TEUF er bindende primærregulering, der hjemler EU's mulighed for at skabe retsakter, der skal gælde for medlemsstaterne.¹⁶ Disse traktater vil alene fremgå af dette afsnit og belyses ikke yderligere.

¹¹ Carsten Munk-Hansen, Retsvidenskabsteori, Djøf Forlag, 2. udg., 2018, s. 289f.

¹² Carsten Munk-Hansen, Den juridiske løsning, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 1. udg., 2017, s. 74.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Ulla Neergaard og Ruth Nielsen, EU-ret, Karnov Group, 7. udg., 2016, s. 125f.

¹⁵ TEU, artikel 4, stk. 3.

¹⁶ Karsten Engsig Sørensen og Jens Hartig Danielsen, EU-retten, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 8. udg., 2022, s. 31 og Ulla Neergaard og Ruth Nielsen, EU-ret, Karnov Group, 7. udg., 2016, s. 126.

1.5.1.1. Bindende sekundærregulering - direktiv

Et direktiv vedtages af Europa-Parlamentet og Rådet *sammen* ved forslag fra EU-Kommissionen, eller af Europa-Parlamentet *med deltagelse* af Rådet eller omvendt.¹⁷ Et direktiv kan desuden skabes ved, at EU-Kommissionen *får beføjelse* til at vedtage en ikke-lovgivningsmæssig retsakt, der supplerer eller laver mindre væsentlige ændringer ved de lovgivningsmæssige retsakter.¹⁸ Der kan alene vedtages direktiver, såfremt traktaterne hjemler det.¹⁹

Formålet med retsakten er at binde medlemsstaterne til et bestemt formål, uden der imidlertid er formkrav til, hvordan medlemsstaterne opnår formålet.²⁰ Direktiverne implementeres i national ret, hvorved EU's retsskabende rolle indtræder, idet medlemsstaterne forpligter sig til EU-konform direktivfortolkning. Dette skaber hermed den direkte binding af medlemsstaterne.²¹

1.5.1.2. Retspraksis

Det følger af loyalitetspligten, som medlemsstaterne har til EU, at disse er bundet af EU-Domstolens afgørelser.²² EU-domstolen skaber således en præjudikatsværdi for de nationale domstole, der eksempelvis skal fortolke direktivers formål i overensstemmelse med dennes fortolkning heraf.²³ EU-Domstolen behandler ikke tvister, som det kendes fra nationale domstole, men udtaler sig om de forskellige retsakters retskildeværdi, og hvordan medlemsstaterne skal forstå disse.²⁴ EU-domstolen anvender desuden en dynamisk fortolkningsstil, hvor denne ikke ser sig bundet af tidligere afsagte afgørelser.²⁵

¹⁷ Ulla Neergaard og Ruth Nielsen, EU-ret, Karnov Group, 7. udg., 2016, s. 151.

¹⁸ *Ibid.*, s. 150.

¹⁹ *Ibid.*, s. 127.

²⁰ *Ibid.*, s. 152.

²¹ *Ibid.*, s. 230f.

²² TEU, artikel 4, stk. 3.

²³ Ulla Neergaard og Ruth Nielsen, EU-ret, Karnov Group, 7. udg., 2016, s. 177

²⁴ Ulla Neergaard og Ruth Nielsen, EU-ret, Karnov Group, 7. udg., 2016, s. 175f. og <https://www.eu.dk/da/danmark-i-eu/eu-ret-i-danmark/fra-eu-regler-til-dansk-lov> - besøgt den 18. maj 2022.

²⁵ *Ibid.*, s. 176.

1.5.1.3. Ikke-bindende sekundærregulering – soft law

Soft law er ikke bindende for medlemsstaterne, og det anses for uklart i EU, hvad der menes med soft law.²⁶ Eksempler på soft law er blandt andet udtalelser, meddelelser, fælleserklæringer om fortolkninger mv.²⁷

1.5.2. Danske retskilder

1.5.2.1. Lovgivning

Lovgivningen er den øverste retskilde i dansk retshierarki.²⁸ Lovgivningen skaber rettigheder og forpligtelser for borgere.²⁹ I kandidatspecialet redegøres for retsplejeloven samt markedsføringsloven i Danmark samt Rättegångsbalken i Sverige.³⁰

1.5.2.2. Retspraksis

En anden væsentlig retskilde er retspraksis, der defineres som domme og afgørelser, der er truffet af domstolene.³¹ Retspraksis er væsentlig, idet afgørelsen skaber en bindende virkning, det vil sige retskraft.³² Der skabes således tillid til retssystemet, effektivitet hos domstolene samt forudsigelighed hos borgerne. Domstolene udøver desuden ved afgørelser retsskabende og lovfortolkende virksomhed,³³ hvilket sker på baggrund af afgørelsernes normative effekt, hvor et konkret faktum kan anvendes til at beskrive en generel retstilstand.³⁴

1.5.3. Internationale retskilder

Hvad angår kandidatspecialets markedsretlige aspekt, er det væsentligt at beskrive betydningen af internationale aftaler, der foreligger på et folkeretligt niveau.

²⁶ Ulla Neergaard og Ruth Nielsen, EU-ret, Karnov Group, 7. udg., 2016, s. 171.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Carsten Munk-Hansen, Retsvidenskabsteori, 2. udg., Djøf Forlag, 2018, s. 255 f.

²⁹ Carsten Munk-Hansen, Den juridiske løsning, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 1. udg., 2017, s. 21f.

³⁰ Lovbekendtgørelse 2021-09-15 nr. 1835, Retsplejeloven - Lov 2017-05-03 nr. 426 om markedsføring - Rättegångsbalk (1942:740).

³¹ Carsten Munk-Hansen, Den juridiske løsning, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 1. udg., 2017, s. 55.

³² *Ibid.*

³³ *Ibid.*, s. 59.

³⁴ Carsten Munk-Hansen, Retsvidenskabsteori, 2. udg., Djøf Forlag, 2018, s. 331.

EU har som et folkeretssubjekt indgået forskellige traktater og konventioner på internationalt niveau, hvorfor disse retskilder også gælder for medlemsstaterne.³⁵ Traktater og konventionerne er mellemfolkeretlige aftaler, der er gældende for de stater, der har tiltrådt dem.³⁶ Dette forklares i WKT, som er en traktat, der angår den retskildemæssige betydning af tiltrådte aftaler.³⁷ Når en stat vælger at tiltræde internationale aftaler, bindes den af forpligtelser og rettigheder.³⁸

I markedsretten er der tre internationale aftaler, der har væsentlig betydning for retsområdet. Dette er Pariserkonventionen fra 1883, Bernerkonventionen fra 1886 samt TRIPS-aftalen fra 1994.³⁹⁴⁰ Disse konventioner beskytter enerettighederne materielt og administreres af WIPO og WTO.⁴¹ TRIPS-aftalen har det bredeste anvendelsesområde og indeholder, foruden den materielle beskyttelse, et afsnit vedrørende retshåndhævelse af immaterialrettighederne, jf. TRIPS-aftalens del 3.⁴²

1.6. Opbygning

Kandidatspecialet indeholder konsekvent en opdeling af national ret og EU-ret, det vil sige at udmåling af sagsomkostninger belyses ved at analysere nationale udmålingsprincipper overfor EU-retlige. Der vil hermed blive udledt, hvordan sagsomkostninger udmåles i civile sager.

Efterfølgende vil analysen belyse den eventuelle udvidelse af anvendelsesområdet for Retshåndhævelsesdirektivet ved markedsføringsretlige krænkelser.

Kandidatspecialet vil slutteligt besvare problemformuleringen og stille sig kritisk til EU's regulering af retsområdet.

³⁵ Ulla Neergaard og Ruth Nielsen, EU-ret, Karnov Group, 7. udg., 2016, s. 177.

³⁶ WKT, artikel 2, stk. 1, litra a.

³⁷ Frederik Harhoff m.fl., Folkeret, Hans Reitzels forlag, 1. udg., 2017, s. 128.

³⁸ WKT, artikel 11.

³⁹ Pariserkonventionen af 20. marts 1883 om beskyttelse af industriel ejendomsret - Bernerkonventionen af 9. september 1886 til værn for litterære og kunstneriske værker - Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights af 15. april 1994.

⁴⁰ Jens Schovsbo m.fl., Immaterialret, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 5. udg., 2018, s. 54.

⁴¹ Ibid., s. 54 og Torsten Bjørn Larsen og Kristian Helge Straton-Andersen, Markedsretten, Karnov Group, 2019, s. 57.

⁴² Jens Schovsbo m.fl., Immaterialret, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 5. udg., 2018, s. 55.

2. Markedsretten som retsområde

For at kunne besvare den første del af problemformuleringen er det nødvendigt at redegøre for, hvad markedsretten nærmere omfatter. Nedenfor vil *immaterialretten* samt *markedsføringsretten* blive beskrevet, herunder hvad retsområderne består af.

2.1. Immaterialretten

Immaterialrettens oprindelse kan spores tilbage til romertiden, hvor den første udtalelse vedrørende beskyttelse af ophavsretten har sit ophav.⁴³ Immaterialretten brød imidlertid først for alvor igennem i 1800-tallet ved industrialiseringen, da masseomsætning blev en væsentlig ressource for samfundet.⁴⁴ Det var også i 1800-tallet, at de to første internationale konventioner, Pariser- og Bernerkonventionen blev skabt for at beskytte rettighederne.⁴⁵ Ved FN's verdenserklæring i 1848 blev immaterialrettigheder anset for en grundlæggende rettighed, og efterfølgende indsatte EU beskyttelsen af immaterialret i Charteret om grundlæggende rettigheder.⁴⁶

Immaterialretten er en betegnelse for enerettighederne: ophavsretten, varemærke-, brugsmode-, design- og patentretten.⁴⁷ Ifølge dansk ret omfatter immaterialretten ikke erhvervshemmeligheder, personlighedsbeskyttelse samt beskyttelsen inden for markedsføringsloven, her kendetegnskrænkelser samt illoyal konkurrence.⁴⁸ Immaterialretten og de omfattede enerettigheder er en flydende rettighed, og de kan ikke forklares som en ejendomsret over en fast ting. Det anses for en rettighed over et fænomen - det være sig eksempelvis ”den tekniske lære” bag et patent - der både kan være i fysisk form eller noget urørligt.⁴⁹ Litteraturen definerer immaterialrettigheder således:⁵⁰

”Reglerne går ud på at give en rettighedshaver en eneret til at gøre visse ting med en beskyttet genstand(...) En ophavsrets subjekt er ophavsmanden, ophavsrettens indhold er ophavsmandens rettigheder, og ophavsrettens genstand er værket.”

⁴³ Jens Schovsbo *m.fl.*, *Immaterialret*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 5. udg., 2018, s. 38f.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 43.

⁴⁵ *Ibid.*, s. 44.

⁴⁶ *Ibid.*, s. 51 og *Chartret om grundlæggende rettigheder*, artikel 17, stk. 2.

⁴⁷ Palle Bo Madsen, *Markedsret del 3 - Immaterialret*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 7. udg., 2020, s. 15.

⁴⁸ *Ibid.*, og Jens Schovsbo *m.fl.*, *Immaterialret*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 5. udg., 2018, s. 28.

⁴⁹ Palle Bo Madsen, *Markedsret del 3 - Immaterialret*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 7. udg., 2020, s. 16.

⁵⁰ Jens Schovsbo *m.fl.*, *Immaterialret*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 5. udg., 2018, s. 29.

Ovenstående medfører, at rettighedshaver har ret til at beskytte sin genstand ved eksempelvis at forbyde andre bestemte handlinger, der anses identiske eller associeres med dennes genstand.⁵¹ På baggrund af immaterialrettens flydende størrelse, er der således ikke tale om en specifik ejendomsret, men rettigheden skal imidlertid stadig anses som en formuerettighed, idet rettighedshaver har råderet til at disponere over denne.⁵²

Immaterialretten ønskes beskyttet, idet enerettighederne bidrager til et rigere samfund på flere parametre.⁵³ Ved beskyttelsen skabes der kulturelle-, sundhedsmæssige- samt økonomiske ressourcer.

2.2. Markedsføringsretten

Markedsføringsretten blev i de nordiske lande etableret ved selvstændig lovgivning i 1970'erne - i Danmark i 1974 - som afstikker af den tidligere konkurrencelov.⁵⁴

Markedsføringsretten omhandler erhvervsvirksomheders markedsføring og reklame, hvor fokus er at sikre god markedsadfærd på markedet. Markedsføringsloven bygger på flere EU-direktiver, heri blandt handelspraksisdirektivet samt Direktiv om vildledende og sammenlignende reklame, der er henholdsvis totalharmoniseret og minimumsharmoniseret retsakter.⁵⁵

”Markedsføring” skal forstås bredt, men fremgår imidlertid ikke defineret i loven. Markedsføring omfatter blandt andet ”*handelspraksis*”, hvilket er defineret som en handling, undladelse, adfærd mv., der omfatter både produktion, distribution og salg af produkter.⁵⁶

Markedsføringslovens formål er at sikre et produkts markedsposition, og i loven reguleres både forbrugerbeskyttelse, konkurrencen samt samfundsmæssige hensyn.⁵⁷ Der ønskes at skabe et marked, der fungerer og regulerer adfærden.⁵⁸

⁵¹ *Jens Schovsbo m.fl.*, Immaterialret, Jurist- og Økonomforbundets forslag, 5. udg., 2018, s. 29.

⁵² *Ibid.*, s. 30.

⁵³ *Ibid.*, s. 27.

⁵⁴ *Palle Bo Madsen*, Markedsret del 2 – Markedsføringsret og konkurrenceværn, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 7. udg., 2019, s. 15.

⁵⁵ *Ibid.*, s. 17f.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 26.

⁵⁷ *Ibid.*, s. 27.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 28.

I dansk retstradition er markedsføringsretten ikke en del af immaterialretten, hvorfor retsområdet ikke er for omfattet af reguleringen heraf. Ifølge professor *Palle Bo Madsen* anses markedsføringsloven ikke at være en immaterialrettighed i ren forstand.⁵⁹ Markedsføringsretten er heller ikke beskrevet i Retshåndhævelsesdirektivet, hvorfor det kan være tvivlsomt, om anvendelsesområdet omfatter retsområdet.

Ved immaterielle tvister påberåbes ofte markedsføringslovens §§ 3 eller 22 som supplement.

Markedsføringsloven § 3 påberåbes ved tvister om produktetfterligninger af en rettighedshavers immaterialret.⁶⁰ Bestemmelsen adskiller sig fra markedsføringslovens strukturelle opbygning, da denne ikke er implementeret på baggrund af EU-regulering, men er national bestemt. Bestemmelsen påberåbes ofte for at skabe et sikkerhedsnet, såfremt enerettigheden ikke opfylder betingelserne for krænkelse, hvorfor der sker en sammenblanding af retsområderne.⁶¹ Begreberne produktetfterligning, plagiat, kopiering vedrører alle en beskyttelse af produkts ydre udseende.⁶² Det overordnede formål med § 3 er hermed at beskytte innovation, kreativitet, skabe fair markedsadfærd og dermed fair konkurrence, hvor rettighedshaver har ejendomsret over sit "eget".⁶³ Immaterialretten beskytter produktet og tildeler en eneret, mens markedsføringslovens § 3 regulerer og beskytter adfærden på markedet.⁶⁴

Inden for varemærkeretten er det en absolut betingelse for beskyttelse, at varemærket har kommerciel adskillelsesevne.⁶⁵ Denne betingelse fremgår også i markedsføringslovens § 22, og bestemmelsen anses at være et supplement til varemærkeretten.⁶⁶ Bestemmelsen forbyder erhvervsdrivende at anvende andres kendetegn eller skabe en situation, hvor der sker forveksling heraf.⁶⁷ Både varemærkeretten og forretningskendetegn angår begge et værn mod kommerciel forvekslelighed eller utilbørlig

⁵⁹ *Palle Bo Madsen*, Markedsret del 2 – Markedsføringsret og konkurrenceværn, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 7. udg., 2019, s. 323.

⁶⁰ *Kasper Frahm og Michala Kragmann*, Produktetfterligninger i praksis, Djøf forlag, 1. udg., 2021, s. 26 og s. 52.

⁶¹ *Ibid.*, s. 26 og s. 63 og *Niels M. Andersen m.fl.*, Retshåndhævelse af immaterialrettigheder, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2006, s. 62.

⁶² *Kasper Frahm og Michala Kragmann*, Produktetfterligninger i praksis, Djøf forlag, 1. udg., 2021, s. 16.

⁶³ *Ibid.*, s. 17.

⁶⁴ *Ibid.*, s.19 og s. 26.

⁶⁵ *Palle Bo Madsen*, Markedsret del 3 – Immaterialret, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 7. udg., 2020, s. 219.

⁶⁶ Lov 2017-05-03 nr. 426 om markedsføring § 22, hertil notat 237 fra Karnov Group.

⁶⁷ *Palle Bo Madsen*, Markedsret del 2 – Markedsføringsret og konkurrenceværn, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 7. udg., 2019, s. 207.

syltning af en andens goodwill på markedet, hvorfor de begge har et konkurrencemoment.⁶⁸ Retsområderne har hermed ikke nogen forskel i beskyttelsen, modsat ovenfor i § 3.⁶⁹

3. *Sagsomkostninger inden for markedetsretten*

Markedsretlige tvister vedrørende krænkelsessager, bevissikringssager samt forbuds-/påbudssager er som oplyst ovenfor omfattet af civile sager.⁷⁰ Når der anlægges en civil retssag, er der forskellige omkostninger herved for parterne.⁷¹ Domstolene vil selvstændigt ved domsafsigelse eller kendelse tage stilling til omkostningernes størrelse samt, hvordan disse skal fordeles imellem sagens parter, jf. retsplejelovens § 322.⁷² Dette afsnit vil belyse de processuelle regler om sagsomkostninger inden for EU-ret og national ret.

3.1. EU's gennemførelse af Retshåndhævelsesdirektivet

I 1998 affattede EU-Kommissionen en grønbog vedrørende bekæmpelse af varemærkeforfalskning og piratkopiering på det indre marked.⁷³ Grønbogen blev skabt for at fremkalde en debat og høringsprocedure på området.⁷⁴ Høringsproceduren varede indtil november 2000, hvorefter EU-Kommissionen udfærdigede en meddelelse om opfølgning herpå, og hvor de affattede en handlingsplan, hvori det blev oplyst, at der ville komme et direktivforslag.⁷⁵

I 2003 forelagde EU-Kommissionen direktivforslaget vedrørende regler for foranstaltninger, procedurer og retsmidler, der skulle sikre overholdelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder.⁷⁶ Retshåndhævelsesdirektivet trådte i kraft i 2004, og Danmark implementerede det i 2006 ved udvidelse af retsplejeloven.⁷⁷

⁶⁸ *Palle Bo Madsen*, Markedsret del 2 – Markedsføringsret og konkurrenceværn, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 7. udg., 2019, s. 213.

⁶⁹ *Ibid.*, s. 222.

⁷⁰ *Niels M. Andersen m.fl.*, Retshåndhævelse af immaterialrettigheder, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2006, s. 221f.

⁷¹ *Ulrik Rammeskov Bang-Pedersen m.fl.*, Den civile retspleje, Pejus, 4. udg., 2017, s. 477.

⁷² *Bernhard Gomard og Michael Kistrup*, Civilprocessen, Karnov Group, 8. udg., 2020, s. 667.

⁷³ KOM (98) 569, Grønbog om bekæmpelse af varemærkeforfalskning og piratkopiering i det indre marked,.

⁷⁴ <https://www.eu.dk/da/leksikon/Groenbog> - Besøgt den 18. maj 2022.

⁷⁵ KOM(2003) 46 endelig 2003/0024(COD), Forslag til Europa-parlamentets og Rådets direktiv om foranstaltninger og procedurer til sikring af overholdelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder, s. 3f.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Jens Schovsbo m.fl.*, Immaterialret, Jurist- og Økonomforbundets forslag, 5. udg., 2018, s. 65.

Årsagen til Grønbogen og direktivet var, at der manglede harmonisering af håndhævelsesreglerne for intellektuelle ejendomsrettigheder.⁷⁸ EU-Kommissionen angav, at EU allerede havde foretaget en del retslige skridt vedrørende de materielle regler, her beskyttelsen af rettighederne. EU-Kommissionen anså det herefter for logisk, at EU også fastsatte en fællesskabsplan for håndhævelsen. Problemet var, at håndhævelse af rettighederne varierede betydeligt fra medlemsstat til medlemsstat, der skulle sanktionere krænkelse. Det manglende fælles grundlag skabte en negativ indvirkning på det indre marked, idet den daværende håndhævelse stred imod TEF's grundrettigheder om et velfungerende marked, samt rettigheden til fri bevægelighed af varer og tjenesteydelser.⁷⁹ Under høringssvarene til Grønbogen fremgik det, at uagtet håndhævelse skete nationalt, var der så væsentlige forskelle vedrørende sanktioneringen, at det fordrejede handlen og skabte markedsforstyrrelser.⁸⁰

3.1.1. *Retshåndhævelsesdirektivet*

Retshåndhævelsesdirektivet blev skabt på baggrund af direktivforslaget, der havde til hensigt at supplere tidligere lovgivning.⁸¹ Retshåndhævelsesdirektivet skulle desuden supplere den multilaterale TRIPS-aftale og dennes minimumsregler for håndhævelse af intellektuelle ejendomsrettigheder.⁸² Før Retshåndhævelsesdirektivet ikrafttrædelse var håndhævelsen overladt til medlemsstaternes nationale lovgivning, hvorfor EU besluttede at skabe minimumskrav til medlemsstaterne.⁸³ I Retshåndhævelsesdirektivets præambelbetragtning 7 anføres det, at uagtet TRIPS-aftalen, er der væsentlige forskelle mellem medlemsstaterne og deres retshåndhævelse inden for området. Forskellene ses eksempelvis ved udmåling af erstatning på grund af krænkelse samt ved ophør af retskrænkelse.⁸⁴ Forskellene ved håndhævelsen ansås væsentlige, idet de hindrede det indre marked i at fungere optimalt, idet rettighedshaverne ville opnå forskellig beskyttelse alt efter hvilken medlemsstats håndhævelsesregler, der gjaldt.⁸⁵

⁷⁸ KOM(2003) 46 endelig 2003/0024(COD), Forslag til Europa-parlamentets og Rådets direktiv om foranstaltninger og procedurer til sikring af overholdelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder, s. 5.

⁷⁹ *Ibid.*, s. 6f. og TEF, artikel 14, stk. 2, jf. artikel 3, stk. 1, litra c

⁸⁰ *Ibid.*, s. 6.

⁸¹ *Ibid.*, s. 7 og forordning (EF) nr. 3295/94 af 22. december 1994 om fastsættelse af visse foranstaltninger i forbindelse med indførsel i Fællesskabet og udførsel og genudførsel fra Fællesskabet af varer, der krænker visse former for intellektuel ejendomsret.

⁸² Jens Schovsbo *m.fl.*, Immaterialret, Jurist- og Økonomforbundets forslag, 5. udg., 2018, s. 659.

⁸³ Niels M. Andersen *m.fl.*, Retshåndhævelse af immaterialrettigheder, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2006, s. 94 og s. 97.

⁸⁴ *Retshåndhævelsesdirektivet*, præambelbetragtning 7.

⁸⁵ *Retshåndhævelsesdirektivet*, præambelbetragtning 8.

Retshåndhævelsesdirektivet indeholder regler for foranstaltninger, procedurer og retsmidler, der anses nødvendige for medlemsstaterne, og som anvendes til at sikre retshåndhævelse af intellektuelle ejendomsrettigheder.⁸⁶ Formålet med Retshåndhævelsesdirektivet er beskrevet i præambelbetragtning 10:

”Formålet med dette direktiv er indbyrdes at tilnærme lovgivningerne med henblik på at sikre et højt, ækvivalent og ensartet beskyttelsesniveau i det indre marked”.

EU anførte omvendt, at Retshåndhævelsesdirektivets formål imidlertid ikke var at harmonisere reglerne for samarbejde, at overtage de nationale retters kompetencer eller vurdere hvilken lov, der skulle anvendes ved civilretlige tvister.⁸⁷

Der fremgår ikke en liste over, hvilke rettigheder Retshåndhævelsesdirektivet omfatter, hvorfor præambelbetragtning 13 angiver, at Retshåndhævelsesdirektivet skal dække så bredt som muligt. EU-Kommissionen besluttede imidlertid i 2005, at præcisere anvendelsesområdet i en erklæring.⁸⁸

Erklæringen angav de rettigheder, der klart var omfattet, men udelukkede ikke at andre rettigheder også kunne omfattes.⁸⁹ EU-Kommissionen var bevidste om grænsen mellem immaterialretten og markedsføringsretten og anførte derfor i præambelbetragtning 13, at medlemsstaterne havde mulighed for at udvide Retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde til at omfatte illoyal konkurrence og piratkopiering, men det var ikke en pligt. En sådan udvidelse kan lade sig gøre, idet Retshåndhævelsesdirektivet er et minimumsharmoniseringsdirektiv.⁹⁰

Retshåndhævelsesdirektivet beskriver forskellige hensyn, som medlemsstaterne skal være opmærksomme på, når Retshåndhævelsesdirektivet anvendes. De nationale foranstaltninger, procedurer og retsmidler, der kan dækkes af Retshåndhævelsesdirektivet, skal for det første være bestemt på baggrund af den enkelte rettighedskrænkelse, her rettighedens karakteristika og egenskaber.⁹¹ Der skal

⁸⁶ *Retshåndhævelsesdirektivet*, artikel 1.

⁸⁷ *Ibid.*, præambelbetragtning 11.

⁸⁸ Erklæring fra Kommissionen om artikel 2 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder (2005/295/EF)

⁸⁹ *Ibid.*, s. 1

⁹⁰ *Retshåndhævelsesdirektivet*, præambelbetragtning 13.

⁹¹ *Ibid.*, præambelbetragtning 17.

ligeledes ske en undersøgelse af, om krænkelsen er foregået forsætligt eller ej, og foranstaltningerne, procedurerne og retsmidlerne skal kunne kræves af alle, der har en direkte interesse og søgsmålsret hertil.⁹²

I Retshåndhævelsesdirektivets betragtninger gives der alternativer for håndhævelse af rettighedens beskyttelse ved blandt andet bevissikring, midlertidigt forbud, forbud og påbud.⁹³ Der forklares også mulige forebyggende foranstaltninger, der kan anvendes til at forebygge yderligere krænkelse, eksempelvis den krænkende part skal fjerne, tilbagekalde eller tilintetgøre de krænkende varer, for egen regning.⁹⁴ Af retsmidler giver Retshåndhævelsesdirektivet mulighed for tilkendelse af erstatning samt mulighed for at en uforsætlig, og ikke uagtsom krænkelse, kan medføre en mildere "straf", det vil sige krænkeren skal i stedet betale en økonomisk kompensation.⁹⁵ Dette stemmer overens med proportionalitetsprincippet, som skal respekteres.⁹⁶

3.1.1.1. Sagsomkostninger i Retshåndhævelsesdirektivet

I Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14 fremgår EU's regelgrundlag for sagsomkostninger i retssager, der har baggrund i de anvendte foranstaltninger, procedurer og retsmidler:

"Medlemsstaterne sikrer, at rimelige og forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger og andre udgifter, som den part, der har vundet sagen, har afholdt, som generel regel bæres af den part, der har tabt sagen, medmindre billighedshensyn taler imod dette."

Artikel 14 oplister således de principper, som medlemsstaterne skal følge vedrørende udmåling af sagsomkostninger. Medlemsstaterne har pligt til at sikre, at "rimelige og forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger og andre udgifter" dækkes.⁹⁷ Retshåndhævelsesdirektivet angiver ikke, hvad der nærmere skal forstås ved disse principper. Dette blev første gang fastslået af EU-Domstolen i UVP-sagen, der analyseres nedenfor i afsnit 4.1.

⁹² Retshåndhævelsesdirektivet, præambelbetragtning 18.

⁹³ *Ibid.*, præambelbetragtning 20-23.

⁹⁴ *Ibid.*, præambelbetragtning 24.

⁹⁵ *Ibid.*, præambelbetragtning 25.

⁹⁶ *Ibid.*, præambelbetragtning 31 og artikel 5.

⁹⁷ Jens Schovsbo m.fl., Immaterialret, Jurist- og Økonomforbundets forslag, 5. udg., 2018, s. 667.

3.1.2. *EU's forsøg på at skabe ensartet beskyttelsesniveauer*

Efter implementeringen af Retshåndhævelsesdirektivet er der siden blevet vedtaget en del retsakter inden dets anvendelsesområde. EU har revideret Retshåndhævelsesdirektivet, udstedt forordninger inden for markedsretten, der skulle forbedre håndhævelsen, samt udstedt diverse retningslinjer og handlingsplaner. EU's arbejde inden for markedsretten illustreres i kandidatspecialets **bilag 1**, hvor de mest relevante retsakter fremgår.

Efter Retshåndhævelsesdirektivets ikrafttrædelse har EU foretaget undersøgelser om, hvorvidt dette fungerer optimalt. Dette medførte henholdsvis en Rapport om Retshåndhævelsesdirektivet og Evalueringen af Retshåndhævelsesdirektivet.

3.1.2.1. *Rapport om Retshåndhævelsesdirektivet*

I april 2017 offentliggjorde EU-Kommissionen en rapport, der resulterede i en Evaluering af Retshåndhævelsesdirektivet.⁹⁸ Rapporten indeholdte en analyse af Retshåndhævelsesdirektivet og undersøgte, hvorvidt der skulle ske en modernisering.⁹⁹ Formålet var at undersøge medlemsstaternes anvendelse af Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14 samt beskrive, hvilke konsekvenser implementeringen havde haft i national lovgivning.¹⁰⁰

Det fremgik af Rapporten, at medlemsstaterne har forskellige nationale regler vedrørende sagsomkostninger, herunder om tilkendelse og hvilke omkostninger der dækkes, eksempelvis retssalærer, omkostning til tolk m.v.¹⁰¹ Ifølge Rapporten refunderede Storbritannien op til ca. 70% af den vindende parts faktiske sagsomkostninger i gennemsnit, og lovgivningen udregnede sagsomkostninger med baggrund i et maksimumsloft. I Spanien skete der derimod fuld tilbagebetaling af det anmodede beløb, men lovgivningen skelnede mellem lovpligtige og ikke-lovpligtige omkostninger. I Danmark, Grækenland og Rumænien skete der ikke kompensation af det samlede beløb for advokatombkostninger.¹⁰² Rapporten illustrerede, at der forelå stor forskel ved tilkendelse af sagsomkostninger.

⁹⁸ *Support study for the ex-post evaluation and ex-ante impact analysis of the IPR enforcement Directive.*

⁹⁹ *Ibid.*, s. 5.

¹⁰⁰ *Ibid.*, s. 16 og 50ff.

¹⁰¹ *Ibid.*, s. 67.

¹⁰² *Ibid.*, s. 68.

Af Rapporten fremgik det desuden at nogle medlemsstater, blandt andet Holland, var skeptiske overfor Retshåndhævelsesdirektivets regelgrundlag, idet staten vurderede, at fuld godtgørelse af sagsomkostninger alene burde anvendes i åbenlyse tilfælde, hvor der forelå ond tro, men ellers ikke.¹⁰³ Holland begrundede sin skepsis ved, at mange rettighedshavere ikke ønskede at føre retssager på grund af omkostningsrisikoen. Andre medlemsstater fandt imidlertid, at godtgørelsesniveauet ved de nationale regler ikke var tilstrækkeligt.

Rapporten belyste medlemsstaternes opfattelse af systemet, hvor staterne mente, at der var behov for harmonisering og afklaring på området, idet sagsomkostningerne blev håndteret forskelligt på tværs af staterne.¹⁰⁴ 39% af de adspurgte rettighedshaverne mente at reglerne burde justeres,¹⁰⁵ og flere ytrede et behov for at få dækket ”realistiske” eller faktiske fulde omkostninger, såsom efterforskningsomkostninger samt advokatudgifter.

Rettighedshaverne mente, at det burde være muligt at få dækket både *tabet* ved retskrænkelsen samt *de fulde omkostninger* for håndhævelsen af sin ret. I Rapportens figur 108 blev medlemsstaternes svar på, hvorvidt der forelå begrænsninger for inddrivelse af sagsomkostninger i den nationale regelgrundlag, belyst. Hertil svarede Danmark, Frankrig og Spanien ja.¹⁰⁶

I Rapporten blev EU-Domstolens fastlæggelse af principperne for udmåling af sagsomkostninger i henhold til Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14 også omtalt med henvisning til en kort gennemgang af retstilstanden efter UVP-sagen. Rapporten angav på baggrund heraf, at direkte og tæt forbundne omkostninger skulle tilkendes den vindende part, hvilket kunne omfatte advokatudgifter og sagkyndige erklæringer.¹⁰⁷ Den oplyste desuden, at der var frihed for medlemsstaterne til at fastsætte standardsalærtakster som foranstaltning, så længe disse var rimelige.

EU konkluderede slutteligt, at der var betydelige forskelle mellem medlemsstaterne, og der var behov for at specificere Retshåndhævelsesdirektivets artikel yderligere.¹⁰⁸ Det blev desuden vurderet, at der

¹⁰³ *Support study for the ex-post evaluation and ex-ante impact analysis of the IPR enforcement Directive*, s. 68.

¹⁰⁴ *Ibid.*, s. 71

¹⁰⁵ *Ibid.*, s. 80.

¹⁰⁶ *Ibid.*, Figure 108: Member States indicating whether or not there are limitations on the recoverability of legal costs stipulated in the legislation/established by case law in their jurisdiction, split out, s. 296.

¹⁰⁷ *Ibid.*, s. 115.

¹⁰⁸ *Ibid.*, s. 150f.

burde overvejes en specifikation og forenkling af artikel 14, hvilket ville resultere i færre vurderingsproblemer. Forenklingen ville desuden give en større klarhed, øge harmoniseringen i EU samt skabe et bedre fungerende indre marked. EU anså desuden, at en fælles forståelse ville reducere omkostningerne, idet der ville foreligge mindre tvivl ved de nationale domstole. EU fandt ikke grundlag for ændringer på baggrund af de argumenter, der var fremsat imod Retshåndhævelsesdirektivet, idet disse måtte anses for at være landespecifikke gennemførelsesproblemer.¹⁰⁹

3.1.2.2. *Evalueringen*

På baggrund af Rapporten om Retshåndhævelsesdirektivet udfærdigede EU-Kommissionen Evalueringen den 29. november 2017.¹¹⁰ Formålet med Evalueringen var at undersøge Retshåndhævelsesdirektivets effektivitet, sammenhæng og relevans samt, hvad dette havde tilføjet af værdi til det indre marked i EU.¹¹¹ Evalueringen foretog en vurdering af, hvorvidt Retshåndhævelsesdirektivet var tilstrækkeligt anvendeligt for retshåndhævelse.

EU angav først baggrunden for Evalueringen. Ifølge artikel 18 i Retshåndhævelsesdirektivet skulle EU foretage en evaluering af direktivet tre år efter dets ikrafttræden. Den første evaluering var meget positiv, idet flere medlemsstater først havde implementeret Retshåndhævelsesdirektivet i 2009, hvorfor anvendelsen havde været begrænset. Evaluering understregede dog også, at EU skulle være opmærksom på specifikke problematikker.¹¹² Der blev efterfølgende foretaget undersøgelser af Retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde, og i 2014 blev der skabt en handlingsplan, hvor fokus var på det kommercielle plan.¹¹³ Desuagtet handlingsplanen ønskede EU, at EU-Kommissionen undersøgte, hvorvidt Retshåndhævelsesdirektivet stadig egnede sig til sit formål.¹¹⁴

I Evalueringen udtalte EU sig om Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14. EU-Kommissionen anførte, at bestemmelsen gav grundlag for godtgørelse, men domstolene var imidlertid bundet af de nationale ordninger for beregning af erstatning i civile sager, førend beløb kunne beregnes.¹¹⁵

¹⁰⁹ *Support study for the ex-post evaluation and ex-ante impact analysis of the IPR enforcement Directive*, s. 134.

¹¹⁰ *COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT – EVALUATION - Accompanying the document - Guidance on certain aspects of Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights*, s. 4.

¹¹¹ *Ibid.*, s. 2

¹¹² *Ibid.*, s. 4.

¹¹³ *Ibid.*, s. 5.

¹¹⁴ *Ibid.*, s. 5f.

¹¹⁵ *Ibid.*, s. 17.

Problematikken var, at civile regler ikke tog hensyn til markedsretlige sager, blandt andet med hensyn til maksimumslofter og manglende minimumsomkostninger. EU udtalte videre, at markedsretlige sager var komplekse, blandt andet på grund af omkostningsforbruget til både opdagelse af krænkelsen, identificering af krænkeren samt undersøgelse og bevisindsamling mv. Der var således en forskel i beregningen af sagsomkostninger samt, hvilke omkostninger der skulle medregnes. EU-Kommissionen angav, at retsgebyrer og andre sagsomkostninger typisk blev dækket, mens omkostninger til eksperter og advokater alene blev dækket delvist, blandt andet på grund af medlemsstaters tærskelordninger med maksimumsloft. Civile retssager dækkede også normalt forberedende omkostninger såsom undersøgelsesomkostninger, mens dette ikke var tilfældet ved markedsretlige sager, hvor direktivet fandt anvendelse.¹¹⁶ Det blev herefter vurderet, at direktivet ikke tog behørigt hensyn til de faktiske omkostninger, idet de nationale foranstaltninger blokerede, hvilket afholdte rettighedshavere fra at forsvare deres ret.

Flertallet af de adspurgte rettighedshavere opfordrede EU til at lave en tilpasning af praksis, hvor flere faktiske omkostninger blev dækket og ikke kun retlige omkostninger.¹¹⁷ Der var et ønske om, at lægge vægt på *realistiske* eller *faktiske omkostninger*, som blandt andet indebar efterforskning og forfølgingsomkostninger. Advokater og retsvæsenets flertal vurderede desuden, at bestemmelsen ikke havde bidraget på en afskrækkende måde, og der blev efterlyst en ensartet fortolkning og anvendelse af reglerne. Det blev herefter konkluderet i Evalueringen, at medlemsstaternes nationale ordninger og retstraditioner angående sagsomkostninger i civile sager skabte denne divergerende tilgang.¹¹⁸

EU-Kommissionen foretog til sidst en cost-benefit-analyse, hvor denne vurderede om Retshåndhævelsesdirektivet ”kunne betale sig”. Heraf konkluderede EU-Kommissionen, at direktivet skabte et nyttigt harmoniseringsgrundlag.¹¹⁹ Retshåndhævelsesdirektivet måtte således anses for nødvendig lovgivning, og der var ikke sket væsentlige negative ændringer sammenlignet med retstilstanden før.

¹¹⁶ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT – EVALUATION - Accompanying the document - Guidance on certain aspects of Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights, s. 28.

¹¹⁷ *Ibid.*, s. 18.

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ *Ibid.*, s. 30.

Slutteligt henviste Evalueringen til en ekspertudtalelse for at understøtte den manglende ensartethed inden for sagsomkostninger. I udtalelsen blev der foretaget et estimat over de faktiske omkostninger, der blev inddrevet i civile markedsretlige sager.¹²⁰ Ifølge udtalelsen kunne det konstateres, at Danmark alene tilkendte mellem 10-50% af de faktiske omkostninger i disse sager, mens Sverige tilkendte ca. 75%.¹²¹

3.1.2.3. Retningslinjerne

På baggrund af Rapporten om Retshåndhævelsesdirektivet og Evalueringen valgte EU-Kommissionen at oprette Retningslinjer til Retshåndhævelsesdirektivet, hvilket var en del af den samlede behandling af håndhævelse af intellektuel ejendomsret.¹²² Retningslinjerne er baseret på EU-Domstolens afsagte præjudicielle afgørelser inden for området, evalueringer samt offentlige høringer.¹²³

Formålet med Retningslinjerne var at styrke reguleringen af intellektuelle rettigheder ved at skabe effektivitet for civilretlig håndhævelse, skabe afbalanceret tilgang til håndhævelsen, forhindre misbrug af direktivet oplyste foranstaltninger, procedurer og retsmidler samt respektere det indre marked.¹²⁴

EU forsøgte ved udformningen af Retningslinjerne at skabe en mere ensartet fortolkning af Retshåndhævelsesdirektivet på tværs af medlemsstaterne. Retningslinjerne blev desuden skabt på baggrund af ulemperne nævnt i rapporten og evalueringen, blandt andet den manglende balance mellem medlemsstaterne.¹²⁵ Ubalancen sås blandt andet ved de nationale ordninger, der varierende i deres godtgørelse af sagsomkostninger, hvilket gav forskelligt udfald af sagsomkostninger.¹²⁶

Af Retningslinjernes afsnit 2, pkt. 2: *klare og effektive regler om godtgørelse af sagsomkostninger*, fremgår, hvordan udmåling af sagsomkostningerne skal ske.¹²⁷ I kandidatspecialets afsnit 4.1. om

¹²⁰ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT – EVALUATION - Accompanying the document - Guidance on certain aspects of Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights, s. 63.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² COM(2017) 708 final, Meddelelse fra EU-Kommissionen til EU-Parlamentet, Rådet og EU's Økonomiske og Sociale udvalg – Retningslinjer vedrørende Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF om håndhævelse af intellektuelle ejendomsrettigheder, s. 1-2.

¹²³ *Ibid.*, s. 3

¹²⁴ *Ibid.*, s. 2

¹²⁵ *Ibid.*, s. 1.

¹²⁶ *Ibid.*, s. 6.

¹²⁷ *Ibid.*

udmålingen af sagsomkostninger i EU vil Retningslinjernes angivelse af sagsomkostningsudmåling blive belyst sammen med EU-retspraksis.

3.2. Sagsomkostninger inden for Danmark

Regelgrundlaget for sagsomkostninger, inden for danske civile retssager, fremgår af retsplejelovens kapitel 30. Retsplejeloven trådte første gang i kraft i 1919 med hjemmel i Grundloven fra 1849.¹²⁸

Retsplejeloven har gennem tiden haft flere ændringer, hvilket illustreres ved en sammenligning af Lov 1916-04-11 nr. 90 og Lovbekendtgørelse 2021-09-15 nr. 1835, herunder alene kapitel 30, der fremgår af kandidatspecialets **bilag 2**.

I begge regelsættene følger grundsætningen: ”*betaling af egne processuelle skridt under sagen*”, jf. § 311, medmindre retten eller parterne bestemmer andet.¹²⁹ Regelsættene nævner også sætningen ”*den tabende part betaler*”, jf. § 312, stk. 1. Ordlyden af § 316 vedrørende fastsættelse af sagsomkostninger er ændret, mens principperne er de samme.¹³⁰ I seneste lov beskrives det om sagsomkostninger, at advokatudgifter betales ud fra et skøn, mens andre udgifter erstattes fuldt ud. Der er stadig fokus på, hvilken part der betaler sagsomkostningerne, jf. § 312, stk. 2-6.¹³¹ Sammenligningen illustrerer, at der ikke er foretaget store ændringer i kapitel 30, og ændringerne er primært bestemmelsernes ordlyd.

Sagsomkostninger opdeles i to kategorier af udgifter, advokatudgifter og andre udgifter.

Ved fastsættelse af advokatudgifter, skal der fastsættes ”*et passende beløb*” efter § 316, hvilket primært sker ud fra landsretspræsidenternes vejledende salærtakster (sagens værdi), sagens karakter og omfang, herunder arbejdets omfang, parternes interesse, det forbundne ansvar, samt det endelige resultat.¹³²

¹²⁸ *Retten Rundt nr. 32 juni 2020*, Et århundrede med retsplejeloven, Magasin for Danmarks Domstole, s. 3f.

¹²⁹ *Lov 1916-04-11 nr. 90 Retsplejeloven og Lovbekendtgørelse 2021-09-15 nr. 1835 Retsplejeloven*, § 311.

¹³⁰ *Ibid.*, § 312, stk. 2 og *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg. 2011, s. 75.

¹³¹ *Lovbekendtgørelse 2021-09-15 nr. 1835*, Retsplejeloven § 312.

¹³² *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg. 2011, s. 94 og s. 102.

Beløbet er standardiseret, idet lovgiver ikke ønskede, at den tabende part skulle betale unødige høje advokatudgifter, der ikke kunne anses rimelige eller nødvendige.¹³³ Beløbet skulle imidlertid forøges til at svare til et normalsalær ved lovændring nr. 544 af 24.06.2005, hvor retsplejerådet fandt dette mest rimeligt.¹³⁴

Retsafgiften hører til den anden udgiftsgruppe og skal betales krone for krone ligesom omkostninger til syn og skøn.¹³⁵

Udgifter til sagkyndig bistand hører også under andre udgifter, men dækkes alene ifølge retspraksis, såfremt der anses at være ”*særlige forhold*” til at antage sådan. Væsentligt inden for dansk ret er således, at omkostninger til advokatudgifter ikke gives efter regning, mens dette gives til andre udgifter, såsom omkostninger til bevisførelse.¹³⁶

I 2006 skete der en lovændring af retsplejeloven ved Lov nr. 279 af 05.04.2006 på baggrund af implementeringen af Retshåndhævelsesdirektivet.¹³⁷ Loven trådte i kraft den 15. april 2006, hvilket var Danmarks implementeringsdato af EU-regelgrundlaget. I lovforslaget til lovændringen fremgik det af justitsministeren, at han vurderede Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14 om sagsomkostninger som allerede værende i overensstemmelse med retsplejelovens kapitel 30, hvorfor der ikke blev foretaget ændringer.¹³⁸ Der blev således vurderet, at de danske regler på området stemte med EU’s nye regulativ af markedsretten.

3.3. Sagsomkostninger inden for Sverige

Sveriges Rättegångsbalken (Retsplejelov) kapitel 18 indeholder de svenske sagsomkostningsregler.¹³⁹ Ifølge § 1 gælder også sætningen: ”*tabende part betaler*”, der kendes fra Danmark.¹⁴⁰ Lovens bestemmelser beskriver blandt andet, hvad der gælder ved flere krav, ved delvis medhold samt ved

¹³³ *Ibid.*, s. 88f.

¹³⁴ *Lovforslag 2005-03-30, nr. 132*, Forslag til Lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Sagsomkostninger, retshjælp og fri proces), s. 5524.

¹³⁵ *Lindencrone og Werlauff*, Dansk retspleje, Karnov Group, 8. udg., 2020, s. 169 og s. 171.

¹³⁶ *Niels M. Andersen m.fl.*, Retshåndhævelse af immaterialrettigheder, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2006, s. 111.

¹³⁷ *Ibid.*, s. 97.

¹³⁸ *Lovforslag 2005-11-16 nr. 67*, Forslag til lov om ændring af retsplejeloven (gennemførelse af EU-regler om håndhævelse af immaterialrettigheder mv.), s. 7.

¹³⁹ *Rättegångsbalk (1942:740)*, kapitel 18.

¹⁴⁰ *Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgang til domstolene: reform af den civileretspleje III*, s. 182.

afvisning, tilbagetrækning, udeblivelse eller forlig af et søgsmål, jf. §§ 4 og 5. Er en sag uretmæssig anlagt, og har den vindende part forsætligt eller uagtsomt forvoldt unødvendige retssag, skal denne svare sagsomkostninger eller hver part bærer egne omkostninger, jf. § 3.

De relevante regler for kandidatspecialet er §§ 6 og 8. Førstnævnte er en erstatningsbestemmelse, som giver modparten mulighed for at få dækket omkostninger, denne måtte have haft på grund af uagtsom eller forsætlig processtyring af sagen fra anden parts side.¹⁴¹ § 8 beskriver, hvordan sagsomkostninger skal udmåles, herunder hvilke udgifter der kan tilkendes.¹⁴² Bestemmelsen beskriver blandt andet, at sagsomkostninger skal ”fuldt ud” svare til udgiften, der har været til forberedelse af sagen, udgifter til sagens gennemførelse samt salær til en repræsentant eller medhjælper, herunder advokat. Den eneste betingelse for udgifterne er, at de skal have været rimeligt anvendt for at varetage partens rettighed.

Det angives i § 8, stk. 2, 2. pkt., at der ydes erstatning for *partens arbejde* og den *spildtid*, denne har haft med retssagen. Bestemmelsen oplister et eksempel på en foranstaltning, som skal dækkes ved ”forberedelse af retssagen”, hvilket var et forberedende retsmøde.

På baggrund af en sammenligning af §§ 316 dansk ret og 8 i svensk ret konstateres ud fra ordlyden, at der i svensk ret sker en anderledes tilkendelse af sagsomkostningerne. Svensk ret giver fuld erstatning, såfremt rimelighedsprincippet er opfyldt, mens det fremgår af dansk ret, at der ikke ydes fuld erstatning til afholdte advokatudgifter.

Ovenstående forskel er ikke den eneste mellem dansk og svensk ret, hvilket kort vil belyses.

Ifølge *betænkning; 2004 nr. 1436 om reformen af den civile retspleje III*, forklarede retsplejerådet, er retsafgifter ikke noget Sverige anvender. I svensk ret anvendes derimod et retsgebyr, der er uafhængig af sagens værdi.¹⁴³ En anden forskel er, at Danmarks retsplejelov § 322 beskriver, at retten altid vil undersøge sagsomkostningerne, hvorfor det ikke er en absolut nødvendighed at kræve disse selvstæn-

¹⁴¹ *Altay Hakymez*, Rättegångskostnader och försumlig processföring - En civilprocessuell studie i anslutning till 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken, Juridiska fakulteten vid lunds universitet, 2021, (specialeafhandling), s. 8f.

¹⁴² *Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgang til domstolene: reform af den civileretspleje III*, s. 182.

¹⁴³ *Ibid.*, s. 176.

digt. Det samme gælder ikke i Sverige, hvor parterne efter § 14 skal fremsætte krav om sagsomkostninger inden sagen afsluttes, såfremt de ønsker at få godtgjort disse.¹⁴⁴ Ifølge § 14 skal parten oplyse, hvilke foranstaltninger omkostningerne har resulteret i, og hvis denne ikke fremlægger kravet, kan det ikke gøres gældende ved særskilt sag efterfølgende. Det fremgår desuden af den nævnte betænkning, at Sverige ikke er tilbageholden med at lægge et objektive ansvar til grund ved udmåling af omkostninger, som vinderen med rimelighed måtte have haft. Dette står også modsat dansk rets strenge objektive ansvar.¹⁴⁵ I Danmark ses strengt på det objektive ansvar, hvor Retsplejerådet blandt andet har udtalt, at udgiften skal være *fornöden* for sagens forsvarlige førelse på tidspunktet for afholdelsen af udgiften.¹⁴⁶ Slutteligt har svensk ret desuden en acceptformodning, hvoraf de påberåbte sagsomkostninger accepteres, såfremt der ikke gøres indsigelser eller ligges andre omstændigheder til grund for nedsættelse.¹⁴⁷

Ved implementeringen af Retshåndhævelsesdirektivet den 1. april 2009 fremgik det af svensk lovgivning, at der ikke blev foretaget ændringer i forhold til artikel 14 om sagsomkostninger.¹⁴⁸

4. Udmåling af sagsomkostninger

Dette afsnit tilstræber en besvarelse af problemformuleringens første del ved en analyse af udmåling af sagsomkostninger. I afsnit 4.1. belyses udmålingen af sagsomkostninger inden for EU, hvor Retshåndhævelsesdirektivets principper i artikel 14 vil blive belyst. Dernæst vil afsnit 4.2. og 4.3. om udmåling af sagsomkostninger inden for national ret blive undersøgt, her hvilke principper der tillægges vægt. Afsnit 4.4. vil kort forklare, hvordan udmåling af sagsomkostninger sker i Sverige. Afsnittet sluttet med en opsamling, hvor der foretages en sammenligning for at bedømme, hvorvidt Retshåndhævelsesdirektivet hjemler ensartet regulering.

¹⁴⁴ *Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgang til domstolene*: reform af den civileretspleje III, s. 183 og *Rättegångsbalk (1942:740)*.

¹⁴⁵ *Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgang til domstolene*: reform af den civileretspleje III, s. 252.

¹⁴⁶ *Lovforslag 2005-03-30, nr. 132*, Forslag til Lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Sagsomkostninger, retshjælp og fri proces), s. 5523.

¹⁴⁷ *Altay Hakyemez, Rättegångskostnader och försumlig processföring - En civilprocessuell studie i anslutning till 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken*, JURIDISKA FAKULTETEN vid Lunds universitet, 2021, (specialeafhandling), s. 36.

¹⁴⁸ *Lag om ändring i lagen (1960:729)*, om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk og *Petra Schöniger, IPRED-lagen – Ett effektivt eller för långtgående kontrollmedel?*, Göteborgs Universitet HandelsHögskolan, 2009, (specialeafhandling), s. 27 og *Regeringens proposition 2008/09:67*, Civilrättsliga sanktioner på immaterialrättens område – genomförande av direktiv 2004/48/EG, s. 236.

4.1. EU ret – udmåling af sagsomkostninger

EU's regelgrundlag om sagsomkostninger inden for markedsretlige sager er redegjort for i kandidat-specialets afsnit 3.1. Artikel 14 opstiller forskellige principper for tilkendelse af sagsomkostninger. Det forklares imidlertid ikke i bestemmelsen, hvordan principperne nærmere skal forstås, hvorfor EU-Domstolen med UVP-sagen som retningsgivende har fastlagt disse principper. I april 2022 forholdte EU-Domstolen sig endnu engang til principperne i NT-sagen.

Ovenstående to afgørelser vil derfor blive analyseret med henblik på at udlede, hvad ovennævnte principper nærmere indebærer samt hvad der nærmere skal forstås ved begreberne ”sagsomkostninger” og ”andre udgifter”. Med afsæt i NT-sagen undersøges det, hvorvidt retsgrundlaget har ændret sig siden UVP-sagen. Som forklaret i afsnit 3.1.2.3. affattede EU-Kommissionen Retningslinjer med inspiration fra UVP-sagen til medlemsstaterne for at skabe en ensartet forståelse af principperne for sagsomkostninger. Disse retningslinjer inddrages også.

4.1.1. Resume af EU-afgørelserne

UVP-sagen omhandlede United Video Properties(UVP) tilbagebetaling af sagsomkostninger til Telenet fra en frafaldet sag om patent.¹⁴⁹ Telenet anlagde sag mod UVP med betalingspåstand på EUR 225.862,55 vedrørende sagsomkostninger fra den frafaldet sag. Sagsomkostningerne udgjorde udgifter til advokatbistand samt bistand til en patentagent.¹⁵⁰

Den nationale domstol angav, at Telenet alene på grund af sagens værdi kunne opnå et proceduresalær på maksimalt EUR 11.000,00. Domstolen afviste herefter, at Telenet havde ret til godtgørelse af salær til patentagenten, medmindre det kunne påvises, at UVP havde handlet ansvarspådragende samt udgiften havde været nødvendig.¹⁵¹ Telenet mente, at national lov stred mod Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14, herunder anvendelsen af faste satser, og sagen blev prøvet ved EU-Domstolen. Spørgsmålene vedrørte forståelsen af artikel 14.

EU-Domstolen skulle tage stilling til, om der var mulighed for nationalt at basere advokatudgifter på baggrund af faste salærtakster samt, hvorvidt det var et krav, at der var handlet ansvarspådragende,

¹⁴⁹ UVP-sagen, præmis 14.

¹⁵⁰ *Ibid.*, præmis 15.

¹⁵¹ *Ibid.*, præmis 17.

førend andre udgifter kunne dækkes.¹⁵² EU-Domstolen angav herefter, hvilke udgifter Retshåndhævelsesdirektivet dækkede over.

NV-sagen omhandlede et universitet i Tyskland, der havde anlagt sag mod NovaText GmbH vedrørende krænkelse af EU-varemærker.¹⁵³ Spørgsmålet for EU-Domstolen angik tilkendelse af sagsomkostninger til en patentagent. Den forelæggende ret havde tilkendt sagsomkostninger hertil, men var i tvivl om, hvorvidt artikel 14 hindrede at national lov ikke stillede krav til ”nødvendigheden” af patentagenten.¹⁵⁴ Spørgsmålet omhandlede derfor nærmere, hvorvidt en patentagent var omfattet bestemmelsen og i bekræftende fald 1) hvorvidt udgiften hertil dækkes under ”sagsomkostninger” eller ”andre udgifter” samt 2) hvornår udgift dækkes.

4.1.2. Rimelige omkostninger

I UVP-sagen blev ”rimelige omkostninger” nærmere defineret.¹⁵⁵ EU-Domstolen redegjorde for det første for, at artikel 14 alene fandt anvendelse, såfremt der var anvendt ”rimelige” omkostninger. I denne forbindelse henvistes til artikel 3, stk. 1, der angiver, at medlemsstaters foranstaltninger, procedurer og retsmidler skal være rimelige, fair og nødvendige for at sikre håndhævelse.¹⁵⁶

På baggrund heraf udtalte EU-Domstolen, at medlemsstaterne godt kunne fastsætte salærtakster til advokatudgifter som procedure for at tilkende sagsomkostninger, så længe formålet var sikret; at omkostningerne var rimelige under hensyn til sagens genstand, beløb eller arbejde.¹⁵⁷ Proceduren var desuden rimelig, så længe den udelukkede unødigt høje godtgørelser og salærer, der var unødvendige

¹⁵² UVP-sagen, præmis 19.

¹⁵³ NT-sagen, præmis 11.

¹⁵⁴ Ibid., præmis 14.

¹⁵⁵ UVP-sagen, præmis 24.

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ Ibid., præmis 25.

for at sikre rettigheden. Proceduren var også mulig efter Retningslinjerne, såfremt denne havde afskrækkende virkning på krænkeren.¹⁵⁸ Salærtaksterne skulle således tage afsæt i faktiske omkostninger og måtte ikke være væsentlig mindre end gennemsnitssalærtaksterne i medlemsstaten.¹⁵⁹ Rimelighedsvurderingen skulle desuden foretages ved alle udgifterne, her både ”sagsomkostninger” og ”andre udgifter”.¹⁶⁰

4.1.3. Forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger

EU-Domstolen anførte ved princippet ”forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger”, at dette skulle fortolkes ved undersøgelse og vurdering af de faktiske udgifter, den vindende part havde haft, såfremt disse var væsentlige, passende og rimelige.¹⁶¹

National lov kan således godt fastsætte salærtakster for advokatudgifter, så længe disse afspejler en væsentlig, passende og rimelig del af de udgifter, den vindende part reelt har haft, og de faktiske udgifter også har været undersøgt.¹⁶² I sagens præmis 30 blev det fastslået, at national lovgivning ved brug af salærtakster skulle sikre to betingelser 1) at disse afspejlede virkeligheden vedrørende advokatudgifter indenfor retsområdet og 2) afspejlede en væsentlig og passende del af de rimelige reelt afholdte udgifter, den vindende part havde haft. NT-sagen understøtter ovenstående.¹⁶³

I NT-sagen havde national ret tilkendt udgifter uden en konkret vurdering. EU-Domstolen udtalte herefter, at artikel 14's principper skulle undergives selvstændig og ensartet fortolkning, der blev fulgt af hele EU uagtet, hvordan medlemsstaterne fortolkede sagsomkostninger. EU afviste således forskellige måder, hvorpå principper skulle forstås, da målet var at skabe ensartet beskyttelsesniveau for håndhævelse af immaterialrettigheder.¹⁶⁴

¹⁵⁸ *UVP-sagen*, præmis 25 og *NT-sagen*, præmis 46 og *COM(2017) 708 final*, Meddelelse fra EU-Kommissionen til EU-Parlamentet, Rådet og EU's Økonomiske og Sociale udvalg – Retningslinjer vedrørende Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF om håndhævelse af intellektuelle ejendomsrettigheder, s. 7.

¹⁵⁹ *UVP-sagen*, præmis 26.

¹⁶⁰ *NT-sagen*, præmis 45.

¹⁶¹ *UVP-sagen*, præmis 29.

¹⁶² *Ibid.*, præmis 30 og 32 og *NT-sagen*, præmis 50.

¹⁶³ *NT-sagen*, præmis 49.

¹⁶⁴ *Ibid.*, præmis 26.

4.1.4. ”Sagsomkostninger” og ”andre udgifter”

Artikel 14 oplister ikke hvilke udgifter der dækkes under begreberne ”sagsomkostninger” og ”andre udgifter”. EU-Domstolen udtalte derfor i UVP-sagen, at medlemsstaternes foranstaltninger, procedurer og retsmidler skulle tage hensyn til den enkelte sags karakteristika, herunder sagens omfang og karakter.¹⁶⁵ Advokatudgifter var omfattet af begrebet ”sagsomkostninger”. Dette blev fastslået ved UVP-sagen ved en omvendt ordlydsfortolkning af artikel 14,¹⁶⁶ og i NT-sagen ved fortolkning af ”sagsomkostninger”.¹⁶⁷ I NT-sagen udtalte EU-Domstolen, at begrebet omhandlede advokatudgifter, idet Retshåndhævelsesdirektivet ikke afviste, at disse ofte er en væsentlig omkostning, der afholdes ved en retssag.¹⁶⁸

EU-Domstolen fastslog i UVP-sagen, at udgifter til rådgivning ved tekniske sagkyndige kunne omfattes af ”andre udgifter”.¹⁶⁹ EU-Domstolen udtalte imidlertid, at ”andre udgifter” ikke havde et bredt anvendelsesområde, idet artikel 13 ellers kunne miste sin virkning. Begrebet skulle derfor fortolkes strengt og alene angå udgifter med direkte eller tæt tilknytning til retssagen.¹⁷⁰ Erstatning inden for artikel 13, omfattede herefter ”udgifter til påvisning og efterforskning af krænkelsen”, og EU-Domstolen afviste, at disse udgifter var omfattet af artikel 14.¹⁷¹ Det blev slået fast, at erstatning på grund af ansvarspådragende adfærd også hørte til artikel 13.¹⁷² Det fremgår af Retningslinjerne, at udgifter der ikke omfattes af artikel 14, kan rejses som erstatning efter artikel 13.¹⁷³ EU-Domstolen udtalte herefter følgende om tekniske sagkyndige:¹⁷⁴

”For så vidt som rådgivningsydelser ved en teknisk sagkyndig, uafhængigt af deres art, derimod er nødvendige for at kunne anlægge et søgsmål for i et konkret tilfælde at sikre håndhævelsen af en sådan rettighed, henhører de udgifter, der er knyttet til denne rådgivningsbistand, under »andre udgifter«, som i henhold til artikel 14 i direktiv 2004/48 skal bæres af den tabende part.”

¹⁶⁵ UVP-sagen, præmis 23.

¹⁶⁶ *Ibid.*, præmis 22.

¹⁶⁷ NT-sagen, præmis 40.

¹⁶⁸ *Ibid.*, præmis 22.

¹⁶⁹ UVP-sagen, præmis 34.

¹⁷⁰ *Ibid.*, præmis 36.

¹⁷¹ *Ibid.*, præmis 35.

¹⁷² *Ibid.*, præmis 38 og 40.

¹⁷³ COM(2017) 708 final, Meddelelse fra EU-Kommissionen til EU-Parlamentet, Rådet og EU's Økonomiske og Sociale udvalg – Retningslinjer vedrørende Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF om håndhævelse af intellektuelle ejendomsrettigheder, s. 8.

¹⁷⁴ UVP-sagen, præmis 39.

Det kan således udledes, at udgiften skal være nødvendig til brug for et forestående søgsmål, førend den dækkes under ”*andre udgifter*”. Imidlertid kunne medlemsstaterne ikke fratage godtgørelsen af sådanne udgifter ved at tillægge en betingelse om ansvarspådragende adfærd.¹⁷⁵

I NT-sagen blev UVP-sagens udtalelse om tekniske sagkyndige imidlertid moderniseret, heraf placeringen i artikel 14. EU-Domstolen angav, at der ikke var noget til hinder for, at udgifter til en teknisk sagkyndig, som rettighedshaver havde anvendt sammen med en advokat, kunne være omfattet af ”*sagsomkostninger*”, når udgiften havde haft direkte tilknytning til en retssag.¹⁷⁶ Det kunne således ikke udelukkes, at udgiften kunne anerkendes som en udgift, der havde til formål at nå frem til en mindelig løsning i en verserende retssag.¹⁷⁷ EU-Domstolen anførte, at denne i UVP-sagen havde fastslået, at en udgift til rådgivning ved teknisk sagkyndig skulle bestå under ”*andre udgifter*”, men dette var baseret på sagens særlige karakteristika.¹⁷⁸ Det væsentligste var at sikre, at medlemsstaterne fulgte sin forpligtelse, hvorfor de skulle anvende procedurer og retsmidler, der var nødvendige. EU-Domstolen fastslog derfor, at hvor udgiften skulle placeres, ikke var væsentligt. Det væsentlige var derimod, at medlemsstaterne fik efterprøvet om udgifter var ”*rimelige og forholdsmæssigt afpassede*”.¹⁷⁹

Af Retningslinjerne fremgik det, at der blev set forskelligt på, hvilke typer omkostninger der var omfattet af artikel 14 inden for de nationale lovgivninger.¹⁸⁰ Der var enighed om, at retsafgifter indgik, mens vederlag til sagkyndige, advokatudgifter m.v. kun delvist blev omfattet. EU-Kommissionen understøttede dette med en henvisning til en offentlig høring af medlemsstater.¹⁸¹ Ifølge høringen blev det oplyst, at ”*sagsomkostninger*” generelt kunne omfatte retsomkostninger, eksterne ekspertomkostninger, advokatomkostninger og yderligere. Det blev desuden oplyst, at i nogle lande kunne

¹⁷⁵ *UVP-sagen*, præmis 37.

¹⁷⁶ *NT-sagen*, præmis 41.

¹⁷⁷ *NT-sagen*, præmis 42.

¹⁷⁸ *Ibid.*, præmis 43-44.

¹⁷⁹ *Ibid.*, præmis 45 og 48-49.

¹⁸⁰ *COM(2017) 708 final*, Meddelelse fra EU-Kommissionen til EU-Parlamentet, Rådet og EU's Økonomiske og Sociale udvalg – Retningslinjer vedrørende Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF om håndhævelse af intellektuelle ejendomsrettigheder, s. 7.

¹⁸¹ *Ibid.*, s. 8.

interne omkostninger, oversættelsesgebyrer, tvangsfuldbyrdelsesomkostninger og vidneomkostninger dækkes.¹⁸² Ifølge Retningslinjerne, der tog afsæt i UVP-sagen, blev det generelt konkluderet, at advokatudgifter samt direkte og tæt knyttet udgifter til en retssag kunne dækkes efter artikel 14.¹⁸³

4.1.5. *Opsamling*

Ved UVP-sagen fastlagde EU-Domstolen, hvordan sagsomkostninger skulle udmåles i medlemsstaterne. EU-Kommissionen inddrog desuden UVP-sagen i Retningslinjerne, hvor EU-Kommissionen udledte EU's forståelse af sagsomkostninger. EU-Domstolen har senest i april 2022 afsagt dom i NT-sagen, hvor principperne for udmåling af sagsomkostninger igen har været til revidering. EU-Domstolen har ikke ved retspraksis oplistet alle udgifter eller procedurer, der kan omfattes af artikel 14, men har givet medlemsstaterne kriterier for, hvornår en udgift kan dækkes herefter.

Opsummerende kan det fremhæves, at advokatudgifter er omfattet af begrebet ”sagsomkostninger”, mens udgift til teknisk sagkyndige både kan være omfattet af begrebet ”sagsomkostninger” og ”andre udgifter”. Det kan også udledes, at udgifter, som har været anvendt ved retssag, dækkes af ”andre udgifter”, hvis de har direkte og tæt tilknytning til sagen og opfylder principperne ”rimelige og forholdsmæssigt afpassede”.

Ved princippet *forholdsmæssigt afpassede*, skal der lægges vægt på faktiske udgifter til advokater, for således at tilkende en væsentlig del heraf. Der fremgår således et *væsentlighedskriterie*, hvor en væsentlig del af den faktiske udgift skal dækkes, såfremt udgiften generelt er rimelig og afpassede. Der skal også tages hensyn til den enkelte udgift i den konkrete sag, hvor der skal ske en vurdering ud fra sagens karakteristika. Slutteligt skal *proportionalitetsprincippet* iagttages og respekteres ved vurdering af sagsomkostninger.¹⁸⁴

Ved *rimelighedsprincippet* angiver EU-Domstolen, at rimelige omkostninger dækkes, hvis udgifterne har været *nødvendige* til at sikre rettigheden. Der skal lægges vægt på, hvad udgifterne faktisk har været, og der tilkendes ikke omkostninger, hvor udgiften er for høj eller for lav, det vil sige, at den skal afspejle gennemsnittet på området. Udgifter der har været *fair* at anvende for at sikre formålet, beskyttelse af rettigheder, dækkes. Fair afspejles på baggrund af sagens genstand, værdi og resultatet.

¹⁸² *Ibid.*

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ *UVP-sagen*, præmis 29.

4.2. Dansk ret – udmåling af sagsomkostninger

EU anfører ved sin Evaluering, at det var medlemsstaternes nationale ordninger vedrørende udmåling af sagsomkostninger, der spændte ben for fyldestgørende sagsomkostninger efter retshåndhævelsesdirektivets artikel 14.¹⁸⁵

På baggrund heraf vil der i dette afsnit foretages en analyse af sagsomkostningsudmåling i civile sager. Dette for at undersøge, hvad danske domstole lægger til grund ved deres udmåling af sagsomkostninger.

4.2.1. *Rimeligheds- og nødvendighedsprincippet*

Gældende for alle udgifter er, at principperne *rimelighed* og *nødvendighed* skal være opfyldt, førend der sker tilkendelse af sagsomkostninger. Disse principper fremgår implicit i ordlyden ”*fornødne til sagens forsvarlige udførelse*” i retsplejelovens § 316, og rimelighedsprincippet for advokatudgifter findes desuden i retsplejelovens § 126, stk. 2.¹⁸⁶ Advokatbistand anses automatisk at være fornødent for en sags forsvarlige førelse, men det skal stadig være en rimelig udgift.¹⁸⁷

Principperne, rimelighed og nødvendighed, kan udledes af sagerne U.2010.490 Ø samt U.2013.107/1 H, der vedrører udgifter til bevisførelse.

U.2010.1490 Ø omhandlede en forliget lejemålsag, hvorefter der skulle tages stilling til sagens omkostninger ved kendelse. Østre Landsret henviste til forarbejderne i lovforslag af 30 marts 2005 nr. 132, og udtalte at det afholdte syn og skøn havde til formål at belyse markedsløjen af lejemålet, hvilket var tvistepunktet. Østre Landsret lagde vægt på, at sagsøgte ikke havde gjort indsigelser mod begæringen, og denne havde godkendt udkastet til sagens skønstema, hvorfor retten udtalte følgende:

188

¹⁸⁵ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT – EVALUATION - Accompanying the document - Guidance on certain aspects of Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights, s. 33.

¹⁸⁶ Christian Lundblad og Steffen Pihlblad, *Proceduren*, Djøf forlag, 4. udg., 2019, s. 95 og s. 105.

¹⁸⁷ Lovforslag 2005-03-30, nr. 132, Forslag til Lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Sagsomkostninger, retshjælp og fri proces), bemærkning til § 316.

¹⁸⁸ U.2010.1490 Ø, s. 1.

”Herefter, og under hensyn til sagens karakter og de spørgsmål, som boligretten skulle tage stilling til, kunne det med rimelighed anses for nødvendigt at foretage syn og skøn.”

Østre Landsret begrundede således udgiften til syn og skøn som rimelig og nødvendig på baggrund af sagens indhold. Det skulle ikke tillægges vægt, hvorvidt skønsrapporten havde haft betydning ved tilkendelse af resultatet, da afholdelse af syn og skøn ansås som en rimelig og nødvendig udgift for sagen.

U.2013.107/1 H vedrørte oprindeligt en ugyldig indretning af et stormagasin, men ved Højesteret angik sagen alene sagsomkostninger.¹⁸⁹ Der var uenighed om, hvorvidt en syn og skønforretning skulle dækkes som en nødvendig udgift. Højesteret slog imidlertid fast, at udgiften var foretaget med en vis rimelighed og nødvendighed, når også hensås til, at modparten ikke havde gjort indsigelser herom. Det senere tidspunkt for resultatets afgivelse, ændrede ikke nødvendigheden af udgiften på afholdelsestidspunktet, og resultatet ændrede heller ikke vurderingen.

Med sagerne kan det udledes, at det ikke er nødvendigt for sagsomkostningsudmålingen, at domstolene lægger resultatet af skønforretningen til grund eller giver dette en væsentlig værdi ved domsafsigelse. I sagsomkostningsmæssig henseende går vurderingen derimod på, om udgiften kan anses som værende nødvendig og rimelig for sagen på tidspunktet for afholdelsen. Med andre ord: Omkostninger til bevisførelse anses som nødvendig så længe der ikke er tale om en overflødig udgift.¹⁹⁰

Barren for princippernes opfyldelse er desuden ikke streng, idet *Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgang til domstolene: reform af den civileretspleje III* angiver, at målestokken er, hvad en fornuftig person på tidspunktet ville have gjort.¹⁹¹

I **U.2012.2974 H**, der vedrørte fastsættelse af advokatsalær i en fogedsag om bevissikring, stadfæstede Højesteret en nedsættelse af salæret ud fra begrundelsen om, at der ved advokatbistand skal tilkendes et ”passende beløb” med udgangspunkt i landsretspræsidenternes vejledende salærtakster samt retsplejelovens § 126, stk. 2.¹⁹² Højesteret inddrog herudover, at der var tale om en sag, hvor

¹⁸⁹ U.2013.107/1 H, s. 1.

¹⁹⁰ *Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgang til domstolene: reform af den civileretspleje III*, s. 115.

¹⁹¹ *Ibid.*

¹⁹² U.2012.2974 H, s. 2.

der havde været anvendt et begrænset tidsforbrug, og at sagen var en del af en større retssag. Højesteret anvendte således principper om rimelighed og nødvendighed som hjemmel til at nedsætte advokatsalæret, hvilket ses at være i overensstemmelse med salærtakstintervallerne, der også udgøres af en nedre del af hensyn til sagens karakter, der kan være såvel kompleks som ”simpel”.¹⁹³

I **U.2009.762 H** blev der også foretaget en rimelighedsvurdering angående en forbudssag, der blev tilbagekaldt 14 dage inden fagedretsforhandlingen. Højesteret nedsatte sagsomkostningerne, idet en del af de afholdte advokatudgifter vedrørte arbejde, der var foretaget forud for indgivelse af forbudet.¹⁹⁴ Arbejdet havde således ikke haft betydning for sagen, og fandtes ikke rimeligt eller nødvendigt. Det fandtes heller ikke nødvendigt, at der havde været patentteknisk bistand eller sagkyndig bistand inden forbudssagen, hvorfor disse udgifter ikke blev godtgjort. Udgifterne til advokat og sagkyndige skal således have sammenhæng med en *verserende retssag*, førend de dækkes.

I sager med værdier over 5 mio. kr. er rimelighedsbetragtningen særlig fremtræden. Dette slog Højesteret fast i **U.2019.2639 H**, hvor Højesteret fragik, at der skulle foretages en standardiseret takstberegning (3% af sagens genstand), som ellers tidligere var udtryk for udmålingsprincippet i sådanne sager.¹⁹⁵ Højesteret udtalte, at der i stedet skulle foretages en skønsmæssig vurdering af, hvad der var rimeligt under hensyn til sagens karakter, omfang og ansvar.¹⁹⁶ Højesteret begrundede herefter sin sagsomkostningsafgørelse med, at der havde været afholdt omfattende syn og skøn, spørgsmål til responsumudvalg, varighed på 7 år, hovedforhandling over 112 retsdage og en ekstrakt på 30.000 sider. Højesteret forhøjede herefter sagsomkostningerne fra kr. 9 mio. til kr. 15 mio.

4.2.2. *Sagens værdi, karakter og omfang, herunder arbejdets omfang*

I Danmark spiller begreberne *sagens værdi, karakter og omfang* en væsentlig rolle, når der skal udmåles sagsomkostninger til advokatudgifter.¹⁹⁷ Sagens værdi har betydning for udmåling af sagsomkostninger i henhold til landsretspræsidenternes vejledende salærtakster samt ved indbetaling af sagens retsafgift.¹⁹⁸

¹⁹³ *Præsidenterne for Østre og Vestre Landsret*, Notat om sagsomkostninger i civile sager, s. 2.

¹⁹⁴ *U.2009.762 H*, s. 7.

¹⁹⁵ *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg., 2011, s. 95.

¹⁹⁶ *U.2019.2639 H*, s. 3.

¹⁹⁷ *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg., 2011, s. 102.

¹⁹⁸ Christian Lundblad og Steffen Pihlblad, *Proceduren*, Djøf forlag, 4. udg., 2019, s. 89f.

Sagens værdi fastsættes på baggrund af sagsøgeres påstand, der fremkommer af stævningen, jf. rets-afgiftslovens § 3.

I **U.2022.1914 Ø** angav Østre Landsret at sagens værdi er det, som sagen økonomisk har af betydning for sagsøger.¹⁹⁹ Sagen angik sagsomkostninger i en forbud- og påbudssag, der var hævet fem uger inden hovedforhandlingen. Der forelå en større diskussion omkring sagens værdi, da byretten havde lagt vægt på de oplyste tal i sagsøgers processkrift, mens Østre Landsret ikke fandt dette korrekt. Sagsøger udtalte i sagen, at byrettens afgørelse var baseret på en urigtig forståelse og ”...*de beløb, der indgår i sagen, er ikke udtryk for en sagsgenstand i sædvanlig forstand. Finansministeren kunne ikke risikere at miste eller betale disse beløb.*”²⁰⁰

Der blev herved vægtet, at beløbet i stævningen reelt set ikke havde samme økonomisk betydning for sagsøgeren, hvilket Østre Landsret udtalte var udgangspunktet. Sagens værdi ansås herefter at være den for sagsøger merfortjeneste, denne ville have opnået, hvis ikke der forelå den oplyste konkurrence. Afgørelsen illustrerer, hvilken betydning sagens værdi skal have for sagsøger samt, hvad der lægges til grund i denne vurdering.

Det følger af retsafgiftslovens § 3, stk. 4, at der skal foretages et skøn af sagens værdi, såfremt værdien ikke kan anslås nøjagtigt. Et skøn vil typisk foreligge, når der er tale om forbudspåstande. Forbudspåstande anses dog for at have en selvstændig økonomisk værdi, såfremt disse har til hensigt at afværge et økonomiske tab.²⁰¹ Dette blev illustreret i **U.1997.1389 S**, hvor Sø- og Handelsretten stadfæstede, at en forbudspåstand vedrørende anvendelse af et varemærke måtte anses at have selvstændig økonomisk værdi. Det fremgik i sagen, at fastsættelsen af forbudspåstandens værdi skulle anslås til det samme som sagens eventuelle erstatnings- eller godtgørelsespåstand.²⁰² I afgørelsen blev sagens værdi sat til kr. 360.000,00 på baggrund af følgende:

”Beregningen er sket med baggrund i påstand 1, 3 og 4. Værdien af påstand 3 og 4 har De i ovennævnte brev anslået til i alt kr. 180.000. Værdien af påstand 1 om forbud er i

¹⁹⁹ *U.2022.1914 Ø*, s. 8.

²⁰⁰ *U.2022.1914 Ø*, s. 4.

²⁰¹ *Justitssekretær Lone Kern-Jespersen og justitssekretær Finn Kittelman*, U.1999B.101 Retsafgifter i borgerlige sager, s. 2. og *U.1997.1389 S*, s. 2.

²⁰² *U.1997.1389 S*, s. 1.

mangel af yderligere oplysninger fastsat ved undertegnedes skøn til det samme beløb. Afgiftsmæssigt betragtes et forbud som et anteciperet krav om erstatning og godtgørelse. Det har derfor en selvstændig økonomisk værdi.”

Forbudspåstande har således til formål at standse et økonomisk tab, og de må anses at være et anteciperet krav, der har samme værdi som et erstatningskrav.

Sagens værdi tager også udgangspunkt i den betalte retsafgift, hvorfor det har betydning, hvad sagsøger har fastsat retsafgiften til.²⁰³ Dette kan give problemer med sagens reelle værdi, såfremt retsafgiften fastsættes for lavt (forbudspåstande undlades eksempelvis værdiansat). En anden problematik er, at retsafgiften skal tage hensyn til eventuelle modydelse, hvorfor dette i sidste ende kan resultere i en formel værdi på kr. 0,00, hvilket skaber et forkert billede af sagens reelle værdi.²⁰⁴

Højesteret prøvede problematikken vedrørende for lavt fastsat retsafgift i **U.2008.1848 H**. Sagen vedrørte rettighed til en fast ejendom. Selve retsafgiften var sat til kr. 0,00 på baggrund af ydelsen og modydelsen, der havde samme værdi. Højesteret fandt imidlertid, at sagens værdi skulle tage udgangspunkt i resultatet, her betydningen for andelshaverne, ejendommens værdi på ca. 11,5 mio. kr. samt advokatarbejdets omfang, hvorfor der i stedet blev foretaget et skøn af sagens værdi, der således ikke kunne anses at være kr. 0,00.

Sagens omfang har også betydning ved tilkendelse af sagsomkostninger og anvendes ved udmåling af advokatudgifter.²⁰⁵

Begrebet blev belyst i **U.2007.1219 H**, der angik en krænkelse af et patent, hvor der var nedlagt et fagedforbud. Efter forberedelse af hovedsagen indgik parterne forlig, hvorefter sagen alene angik erstatning og sagsomkostninger. Højesteret udtalte, at indtil forliget i december 2006 havde sagen omfattet både et nedlagt forbud samt en tvist om krænkelse, hvorfor sagsomkostningerne skulle tage hensyn til disse tidligere processkridt, herunder sagens egentlig større omfang.²⁰⁶

²⁰³ *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg., 2011, s. 100.

²⁰⁴ *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg., 2011, s. 99.

²⁰⁵ *Ibid.*, s. 102.

²⁰⁶ *U.2007.1219 H*, s. 16.

I **U.2007.688 Ø** udtalte Østre Landsret vedrørende sagsomkostninger i en forbudssag, der resulterede i et ophævet fagedforbud, at sagen havde haft en videregående betydning på baggrund af dens omfang, kompleksitet samt varighed. Dette begrundede sig i, at der foruden advokatomkostninger, var anvendt tolkebistand, indsamlet eksperterklæringer, og sagen havde varet i 18 retsdage med både en skriftlig og mundtlig forhandling.

Sagens karakter er yderligere et væsentligt begreb, hvilket blandt andet fremgår af afgørelsen **U.2012.2974 H**.

I **U.2012.2974 H** resulterede sagens karakter og omfang i lavere sagsomkostningsudmåling. I sagen stadfæstede Højesteret en nedsættelse af sagsomkostningerne på baggrund af 1 dags arbejde samt manglende mulighed for fastsættelse af den præcise værdi af sagen.²⁰⁷ Af kendelsen kan det udledes, at der ved sagens karakter skeles til omfang af sagsarbejdet, idet et arbejdsomfang af mindre karakter som udgangspunkt også vil indikere en ukompleks sagskarakter.

Arbejdets omfang er slutteligt et begreb, der har relevans for sagsomkostningsudmåling af advokatudgifter. Begrebet anvendes selvstændigt eller fremgår ved anvendelse af begreberne sagens karakter eller omfang. Af retspræsident Christian Lundbland og generalsekretær for voldgiftsinstituttet Steffen Pihlblad forklares det, at begrebet indebærer ”...medgået tid, sagens udfald, sagens omfang og kompleksitet samt det forbundne ansvar”.²⁰⁸

Begrebet blev belyst i **U.2022.418 H**, hvor der skete en nedsættelse på grund af manglende afholdelse af hovedforhandling, idet sagen nåede at blive ophævet.²⁰⁹ Højesteret foretog en reduktion af advokatsalæret, hvorefter der blev tilkendt 1/3 af salærtakstintervallet, idet ophævelsen havde sparet sagens parter for ekstra omkostninger. Afgørelsen er desuden i overensstemmelse med retsteori, der angiver at en sådan reduktion typisk vil blive foretaget, når en sag afsluttes inden hovedforhandlingen.²¹⁰

²⁰⁷ *U.2012.2974 H*, s. 2.

²⁰⁸ *Christian Lundbland og Steffen Pihlblad*, *Proceduren*, Djøf forlag, 4. udg., 2019, s. 105.

²⁰⁹ *U.2022.418 H*, s. 3.

²¹⁰ *Niels M. Andersen m.fl.*, *Kommenteret retsplejelov – bruxelles I-forordning*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 9. udg., 2013, s. 732. og *Henrik Kirk*, *Sagsomkostninger i civile sager*, Thomson Reuters, 2. udg., 2011, s. 104.

I **U.2009.762 H** skete der også reduktion af advokatsalæret. Højesteret nedsatte det samlede advokatsalær til kr. 350.000,00 og begrundede dette med, at arbejdet var foretaget forud for den ophævede forbudssag.²¹¹ Det kan udledes af kendelsen, at parterne ikke havde haft en verserende retssag, da sagsøger afholdte en del af advokatudgiften, hvorfor dette ikke opfylder rimeligheds- og nødvendighedsprincippet. Herudover fik parterne væsentlig en væsentlig lavere omkostning på grund af ophævelsen, idet denne måtte have sparet dem tid og yderligere advokatudgifter.

4.2.3. Landsretspræsidenternes vejledende salærtakster

Et væsentligt princip der findes i Danmark er udmåling af advokatsalær med afsæt i landsretspræsidenternes vejledende salærtakster. Salærtakstintervallerne er baseret på, hvilken økonomisk værdi sagen måtte have for parterne således, at udmåling til advokatsalær sker ved inddeling i disse.

Landsretspræsidenterne etablerede salærtaksterne i år 2000 med afsæt i de ophævede vejledende salærtakster fra Advokatrådet.²¹² Ved lovrevidering i lov nr. 554 af 24 juni 2005 skete der en forhøjelse af salærtakstintervallerne, hvorefter disse blev fastsat ud fra et ønske om tilkendelse af et mere normalt advokatsalær.²¹³ Salærtaksterne opnåede også ved lovændringen en hjemmel til at fortsætte som fast udmålingspraksis i Danmark.²¹⁴

Salærtaksternes formål er at afklare, hvad der anses for et ”*passende beløb*” til et advokatsalær med primært afsæt i sagens oplyste værdi og efterfølgende sagens karakter og omfang.²¹⁵ Ifølge retspraksis tilkendes advokatsalær primært med størrelsesmæssigt afsæt i salærtaksterne, men domstolene er ikke forpligtet hertil, idet salærtaksterne alene er vejledende.²¹⁶

En fravigelse af landsretspræsidenternes salærtakster kan forekomme, hvis en afgørelse vurderes at have *svær kompleksitet* eller en *nem kompleksitet*, hvorefter der fastsættes et rimeligt skøn.²¹⁷

²¹¹ *U.2009.762 H*, s. 7.

²¹² *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg., 2011, s. 95. og *Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgang til domstolene: reform af den civilretspleje III*, s. 123.

²¹³ *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg., 2011, s. 95.

²¹⁴ *Ibid.*, s. 88f. og s. 95. og *Lovforslag 2005-03-30, nr. 132*, Forslag til Lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Sagsomkostninger, retshjælp og fri proces).

²¹⁵ *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg., 2011, s. 102.

²¹⁶ *Ibid.*, s. 103.

²¹⁷ *Ibid.*, s. 90 og 103.

I **U.2008.2359 Ø** foretog Østre Landsret et skøn af salærtakstintervallet ved tilkendelsen af sagsomkostninger. Østre landsret fastsatte på baggrund af skønnet sagsomkostningerne lavere end og udtalte, at sagen alene angik en delhovedforhandling der havde været samlet 1,5 time.²¹⁸ Det blev også konstateret, at domstolene har mulighed for ex officio at bestemme, hvorvidt salærtaksterne eller andre principper skal tillægges vægt.

4.2.4. Andre udgifter

I Danmark beskrives ”*andre udgifter*” som en anden udgiftspost end advokatsalær, og denne dækkes fuldt ud, såfremt rimeligheds- og nødvendighedsprincippet er opfyldt.²¹⁹

Det fremgår ikke imidlertid af retsplejelovens § 316 hvilke andre udgifter, der kan omfattes af bestemmelsen, hvorfor de danske domstole har fået tildelt en større beslutningskompetence til at fastlægge lovgivers formål med udgiftsposten.²²⁰

U.2010.1490 Ø forklarer, hvordan domstolene afgrænser dækningsområdet for andre udgifter. I kendelsen fastslog Østre Landsret, at udgifter skulle tilkendes, såfremt disse var nødvendige og således havde været *fornødne til sagens forsvarlige udførelse*.²²¹ Østre Landsret henviste til lovens lovforarbejder og forklarede, at målestokken for dette fornødenhedsprincip ikke skulle udmåles ved undersøgelse af, hvilke udgifter der havde været nødvendige for at vinde sagen. Retsplejerådet havde ved reformændring i 2004 udtalt sig om, hvilke udgifter der kunne dækkes af begrebet og afgrænset anvendelsesområdet til, hvad en fornuftig person ville anvende af udgifter.²²²

Ifølge for dansk retspleje oplister retslitteraturen, at der er mulighed for at få dækket følgende udgifter, når rimeligheds- og nødvendighedsprincippet er iagttaget:²²³ *Retsafgifter*²²⁴ - *Bevisførelsesudgifter, herunder til syn og skøn, sagkyndige erklæringer, vidnegodtgørelser mv.*²²⁵ - *Udgifter til ekstrakter og materialesamlinger*²²⁶ - *Udgifter til sagkyndig bistand, såfremt dette er nødvendigt, og særlige*

²¹⁸ U.2008.2359 Ø, s. 1f.

²¹⁹ Lovbekendtgørelse 2021-09-15 nr. 1835, Retsplejeloven § 316, stk. 1, 2. pkt.

²²⁰ Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgang til domstolene: reform af den civileretspleje III, s. 121.

²²¹ U.2010.1490 Ø, s. 1.

²²² *Ibid.*, s. 115.

²²³ Henrik Kirk, sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg., 2011, s. 105f.

²²⁴ Lindencrone og Werlauff, Dansk retspleje, Karnov Group, 8. udg., 2020, s. 169.

²²⁵ Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgang til domstolene: reform af den civileretspleje III, s. 266.

²²⁶ *Ibid.*

*forhold gør sig gældende*²²⁷ – *Parts egne udgifter, herunder transport, tabt arbejdsfortjeneste såfremt parten er selvmøder, hvoraf der foretages et skøn*²²⁸ - *Udgifter til oversættelse af dokumenter.*²²⁹

Ved *patentkyndig bistand* skulle der tidligere i retspraksis særlige omstændighederne til førend, udgiften kunne dækkes. Dette kan illustreres i afgørelserne U.2007.988 Ø og U.2009.762 H.

U.2007.688 Ø omhandlede en forbudssag af et lægemiddel. I sagen afviste Østre Landsret klart tilkendelse af sagsomkostninger ved udgiften til patentkyndig bistand og begrundede dette ved, at retspraksis på området var ikke ændret ved lovændringen nr. 554 af 30. marts 2005.²³⁰ Det kan udledes, at Østre Landsret tøvede med at tilkende udgiften på grund af manglende regulering og fandt derfor ikke at udgiften havde været nødvendig.

I **U.2009.672 H** udtalte Højesteret, at sådanne andre sagkyndige patentbistandsudgifter alene kunne kræves tilkendt, såfremt der forelå *særlige forhold*, der gjorde sig gældende. Forståelsen af de særlige forhold blev imidlertid ikke uddybet. I sagen tilkendte Højesteret imidlertid en skønsmæssig sagsomkostningsudmåling af anvendte ensidige indhentede erklæringer, idet disse var vurderet ”...rimelige og påkrævede for sagens forsvarlige førelse”.²³¹ Det kan diskuteres, hvorvidt retspraksis stillede strengere krav til patentkyndig bistand, hvor der udover rimeligheds- og nødvendighedsprincippet, skulle gælde særlige forhold i sagen, førend udgiften kunne tilkendes dækning. Begrebet ”særlige forhold” er ikke belyst yderligere i retspraksis.

4.2.5. Opsamling

Det kan udledes af ovenstående, at rimeligheds- og nødvendighedsprincipperne er opfyldt ved udgifter om bevisførelse, når udgiften anses at have været nødvendig for sagen på dens afholdelsestidspunkt. Det er en betingelse for disse principper, at udgifterne er omfattet af en verserende sag, og

²²⁷ Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgangen til domstolene: Reform af den civile retspleje III, s. 26 og Henrik Kirk, sagsomkostninger i civile sager, 2. udgave, 2011, s. 107.

²²⁸ Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgangen til domstolene: Reform af den civile retspleje III, s. 267.

²²⁹ Henrik Kirk, sagsomkostninger i civile sager, 2. udgave, 2011, s. 108.

²³⁰ U.2007.688 Ø, s. 3.

²³¹ U.2009.762 H, s. 7. og Jens Schovsbo m.fl., Immaterialrettigheder, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 5. udg., 2018, s. 667.

slutteligt kan det konstateres, at principperne kan basere tilkendelsen af sagsomkostninger på baggrund af de civile begreber, der er fremtrædende for den enkelte sag, herunder sagens omfang og karakter.

Hvad angår de civile begreber har disse også stor betydning ved udmåling af sagsomkostningerne inden for advokatudgifter. Begreberne kan tilkende sagsomkostninger i en sag selvstændigt eller være et fortolkningsbidrag til domstolene, hvor denne kan udlede, hvilket salærtakstinterval sagen skal inddeles i. Ved begreberne lægges der stor vægt på arbejdsforbruget, varigheden, værdien, omfanget, de proceduremæssige skridt mv. i sagen, som udmålingsparametre.

Ved andre udgifter skal rimeligheds- og nødvendighedsprincippet være opfyldt ved udgiftens afholdelse, men ved patentkyndig bistand har dansk ret, indtil UVP-sagen, haft en anderledes tilgang, hvorefter denne udgift ikke kunne tilkendes, medmindre der også forelå ”særlige forhold”.

4.3. Dansk ret – udmåling af sagsomkostninger efter UVP-sagen

Efter EU-domstolens definitionsafklaring af principperne i artikel 14 i Rets håndhævelsesdirektivet ved UVP-sagen, indtrådte der en ændring i retspraksis vedrørende sagsomkostningsudmåling i markedsretlige sager. Ændringen viste sig imidlertid ikke i lovgivningen, idet retsplejelovens bestemmelser om sagsomkostninger forblev uændret.²³²

I følgende afsnit vil der foretages en undersøgelse af danske markedsretlige afgørelser, for at undersøge, hvilken ændring der skete og hvad ændringen har bevirket med afsæt i UVP-sagen.

4.3.1. Rimelige udgifter

EU-Domstolens udtalte ved UVP-sagen, at formålet med sagsomkostninger inden for retsområdet er at sikre *rimelige og forholdsmæssigt afpassede* sagsomkostninger.²³³ Denne udtalelse blev i dansk ret første gang gengivet ved U.2019.3930Ø.

U.2019.3930 Ø angik beskyttelse af et lægemiddel, der blev behandlet ved en forbudssag og efterfølgende en ophævelsessag. Sagens struktur er udarbejdet i kandidatspecialets **bilag 3**. Sagsøger

²³² *Lovforslag 2005-11-16 nr. 67*, Forslag til lov om ændring af retsplejeloven (gennemførelse af EU-regler om håndhævelse af immaterialrettigheder mv.), pkt. 4.1. Oversigt.

²³³ *UVP-sagen*, præmis 25

havde påstået, at sagen skulle anlægges ved EU-Domstolen for prøvelse af retsplejelovens § 316, men Østre Landsret afviste dette og udtalte, at UVP-sagen skabte fornødne retningslinjer til en EU-konformfortolkning.²³⁴ UVP-sagen blev herefter gengivet og forståelsen af rimelighedsprincippet blev fremhævet.²³⁵ Østre Landsret udtalte efterfølgende, at rimelighedsprincippet havde til formål at sikre, at der ikke blev tilkendt unødige høje eller lave sagsomkostninger, og princippet skulle desuden vurderes på baggrund af sagens genstand, værdi og det arbejde, der havde været udført for at beskytte rettigheden.²³⁶ Østre Landsret angav på baggrund af ovenstående, at retsplejelovens § 316 var i overensstemmelse med artikel 14 og dennes rimelighedsprincip.

4.3.2. *Forholdsmæssigt afpassede udgifter - Væsentlighedskriterie*

Ved UVP-sagen udledte EU-Domstolen af princippet *forholdsmæssigt afpassede sagsomkostninger* et væsentlighedskriterie.²³⁷

”Derfor skal en national lovgivning, der fastsætter en absolut grænse for de udgifter, der vedrører advokatbistand... sikre dels, at denne begrænsning afspejler virkeligheden vedrørende de sats, der opkræves for advokatbistand på området for intellektuel ejendomsret, dels at i det mindste en væsentlig og passende del af de rimelige udgifter, der reelt er afholdt af den part, der har vundet sagen, bæres af den tabende part...”

EU-Domstolen udtalte således, at efter anerkendelsen af udgifternes rimelighed, skulle medlemsstaterne ved udmåling af sagsomkostningerne tilkende en væsentlig del af disse. EU-Domstolen understøttede væsentlighedskriteriet ved, at artikel 14 ville miste sin afskrækkende virkning, såfremt medlemsstaterne valgte at fastholde en fast salærtakst uden at undersøge og afholde den vindende parts reelle udgifter væsentligt.²³⁸

Danmark var således nødsaget til at ændre sin tilgang til udmåling af advokatudgifter, idet udmåling skete med afsæt i salærtakstintervallerne uafhængigt af partens faktiske advokatudgifter.²³⁹

²³⁴ U.2019.3930 Ø, s. 6.

²³⁵ *Ibid.*, s. 2-5.

²³⁶ *Ibid.*, s. 4.

²³⁷ UVP-sagen, præmis 30.

²³⁸ *Ibid.*, præmis 29 og 31.

²³⁹ Niels M. Andersen m.fl., Kommenteret retsplejelov – bruxelles I-forordning, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 9. udg., 2013, s. 727.

Væsentlighedskriteriet belyses, efter UVP-sagen, centralt i dansk retspraksis, og domstolene udtalte sig om forståelsen af kriteriet i U.2019.3930Ø.²⁴⁰

I U.20193930 Ø havde sagsøger påberåbt, at dennes faktiske afholdte udgifter skulle dækkes fuldt ud med henvisning til UVP-sagen og havde fremlagt sine faktiske omkostninger fra både forbudssagen og ophævelsessagen.²⁴¹ Sagsøger argumenterede for at de tilkendte sagsomkostninger fra Sø- og Handelsretten alene udmålte 8% i ophævelsessagen, hvilket stred med Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14. EU-Domstolens fortolkning af væsentlighedskriteriet blev gengivet, hvorefter det måtte udledes heraf, at retshåndhævelsesdirektivets hovedformål ville blive krænket, såfremt krænkeren alene skulle betale en lille del af rettighedshaverens rimelige udgifter.²⁴² Østre Landsret afviste imidlertid, at retsplejeloven § 316 i lyset artikel 14 indebar, at sagsøger skulle have tilkendt *samtliges faktiske afholdte omkostninger*. Østre Landsret angav herefter, at der skulle tilkendes advokatsalær med afsæt i de vejledende salærtakster samt en væsentlig og passende del af de reelle og rimelige afholdte udgifter.²⁴³ Det kan udledes af sagen, at Østre Landsret tildelte sagsomkostninger på baggrund af væsentlighedskriteriet men uden at fravige de vejledende salærtakster helt.

I U.2020.1979 Ø angik sagen en diskussion om sagsomkostninger i midlertidigt forbudssag, der var nægtet fremme. Sagsøger havde kæret sagen, idet denne ikke vurderede, at Sø- og Handelsretten havde taget tilkendt sagsomkostninger af en væsentlig og passende del af de rimelige udgifter, som gjaldt efter UVP-sagen og U.2019.3930 Ø. Ved Sø- og Handelsretten havde sagsøger(nu kærende) fået tilkendt 30% af dennes faktiske afholdte advokatudgifter, hvilket denne anså at være for lavt i forhold til, hvad der almindeligvis blev opkrævet hos specialiserede advokater indenfor retsområdet. Indkærede påberåbte modsat, at sagens værdi alene udgjorde kr. 200.000,00, og advokatudgifterne skulle udmåles på baggrund i de vejledende salærtakster. Indkærede udtalte herefter, at der var tilkendt 74% højere sagsomkostninger end hvad de vejledende salærtakster normalt ville have givet ved denne sagsværdi.²⁴⁴ Efter parternes anbringender udtalte Østre Landsret, at tilkendelsen af advokatudgifter skulle tilkendes i lyset af Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14. Østre Landsret udtalte, at der skulle tilkendes et advokatsalær, der dels afspejlede de gennemsnitlige advokatsalærer inden for

²⁴⁰ U.2019.3930 Ø, s. 4.

²⁴¹ *Ibid.*, s. 2.

²⁴² *Ibid.*, s. 4 og UVP-sagen, præmis 27.

²⁴³ U.2019.3930 Ø, s. 6.

²⁴⁴ U.2020.1979Ø, s. 7.

området, dels en væsentlig og passende del af de rimelige udgifter, som den vindende part reelt havde afholdt. Det kan udledes af afgørelsen, at Østre Landsret ikke tilkendte sagsomkostninger på baggrund af de vejledende salærtakster men sigtede efter en væsentlig del af de rimelige gennemsnitlige salærtakster på området.

I **U.2020.2532 Ø** havde sagsøger vundet forbudssagen ved 1. instans, der vedrørte krænkelse af ophavsretten og markedsføringsretten til keramiske produkter. Ved anke til Østre Landsret påberåbte sagsøger(nu indstævnte) imidlertid, at det tilkendte beløb ved 1. instans ikke fandtes rimeligt på baggrund af advokatens timforbrug på 330 timer á kr. 2.500,00. Østre Landsret anførte i sagen, at indstævnte alene havde opnået delvist medhold, hvorfor udmålingen af sagsomkostningerne ved 1. instans blev stadfæstet.²⁴⁵ Ved sin begrundelse henviste Østre Landsret til artikel 14, U.2019.3930 Ø samt UVP-sagen, hvorfor udmålingen måtte være anset for rimelig.

4.3.3. Væsentlighedskriterie - Omkostningsopgørelser

Væsentlighedskriteriet skal ifølge EU-Domstolen anvendes ved sagsomkostningsudmåling af de rimelige udgifter, som den vindende part måtte have haft.²⁴⁶ EU-Domstolen udtalte imidlertid ikke ved UVP-sagen, hvor meget af de rimelige faktiske afholdte udgifter, der kunne anses for væsentligt, men udtalte alene, at en væsentlig del skulle dækkes.

Væsentlighedskriteriet kan udmåles ved *sammenligning* af de faktiske afholdte udgifter, der fremlægges i omkostningsopgørelser, og det tilkende beløb.

I **U.2019.3930 Ø** havde sagsøger ved Østre Landsret fremlagt sine omkostningsopgørelser fra både forbuds- og ophævelsessagen.²⁴⁷ Østre Landsret tilkendte sagsomkostninger til advokatudgifter i begge sager på kr. 1.250.000,00. Ved en sammenligning af de tilkende sagsomkostninger og faktiske afholdte udgifter, der blev belyst i omkostningsopgørelserne, tildelte Østre Landsret 49,5% af de faktiske afholdte advokatudgifter.

²⁴⁵ U.2020.2532 Ø, s. 50.

²⁴⁶ UVP-sagen, præmis 29.

²⁴⁷ U.2019.3930Ø, s. 2.

I **U.2020.1979 Ø** fremlagde begge parter oplysninger om deres omkostninger.²⁴⁸ Kærede påberåbe, at dennes advokatudgifter burde tilkendes sagsomkostninger som i U.2019.3930 Ø, hvor der var sket tilkendelse af (fejlagtigt) 87% af de faktiske afholdte advokatudgifter. Indkærede påberåbte, at der ikke kunne ske en sammenligning med ovenstående sag, idet sagens værdi var forskellig herfra, og sagsøger havde gengivet en forkert dækningsgrad. Østre Landsret tilkendte efterfølgende sagsøger kr. 150.000,00 til advokatudgifter, der svarede til 63,47% af de faktiske afholdte advokatudgifter.

I **U.2020.2532 Ø** oplyste indstævnte, at dennes advokat havde haft et timeforbrug på 330 timer á kr. 2.500,00.²⁴⁹ Østre Landsret udtalte imidlertid, at denne ikke havde fået fuldt medhold, hvorfor der alene blev tilkendt 21,8% af de faktiske afholdte advokatudgifter.

SH2021.BS-48383/2019-SHR angik opgørelse af sagsomkostninger i en ophævet forbudssag om en brugsmode. Forbudssagen var blevet hævet, idet parterne havde indgået en proceserklæring, men der skulle tages stilling til sagsomkostningerne, idet begge parter påberåbte sig som vindende part. Sø- og Handelsretten udtalte, at sagsøgte skulle afholde sagens sagsomkostninger indtil tidspunktet, hvor sagsøgte havde fremlagt punkterne, der udgjorde grundlaget for proceserklæringen. Sagsøger påberåbte dækningsgraden fra U.2019.3930 Ø – der fejlagtigt var opgjort i sagen til 87% - som begrundelse for væsentlighedskriteriet.²⁵⁰ Sagsøger fremlagde herefter sine faktiske advokatudgifter og gjorde gældende, at ovenstående dækningsgrad skulle finde anvendelse. Sø- og Handelsretten tildelte sagsøger kr. 300.000,00 i advokatudgifter og forklarede, at sagsøger alene havde vundet delvist. Der blev således tilkendt 41,1% af de væsentlige faktiske afholdt advokatudgifter.

U.2021.5423 Ø omhandlede en krænkelssag vedrørende to EU-patenter af refill-poser til blespande. Østre Landsret anførte, at indstævnte for det væsentligste havde vundet sagen. Indstævnte opgjorde sine faktiske afholdte og forventede advokatudgifter til kr. 556.287,5 inkl. moms ved Østre Landsret og kr. 1.067.418, 25 inkl. moms ved Sø- og Handelsretten.²⁵¹ Efter Østre Landsret afgørelse af de rimelige udgifter, blev indstævnte tilkendt kr. 900.000,00 til både advokatudgifter og udgift til patentkyndig bistand ekskl. moms. Ved tilbageregning af moms ved de faktiske og forventede afholdte

²⁴⁸ U.2020.1979 Ø, s. 7.

²⁴⁹ U.2020.2532 Ø, s. 48.

²⁵⁰ SH2021.BS-48383/2019-SHR, s. 2.

²⁵¹ U.2021.5423 Ø, s. 43.

advokatudgifter og sammenlægning af advokatudgifterne samt udgifterne til patentkyndig bistand, blev indstævnte tilkendt 46,5% som en væsentlig del af dennes faktiske og forventede udgifter hertil.

U.2021.1373 Ø angik udmåling af erstatning på grund af et uberettiget midlertidigt forbud af et patent og brugsmønstre for specifikke plastre, der viste sig ikke at bestå. Ved Østre Landsret blev det fastlagt, at sagsomkostningerne fra forbudssagen skulle anses som en del af erstatningsbeløbet. Den vindende part fremlagde herefter sin omkostningsopgørelse fra denne erstatningssag, der viste dennes faktiske afholdte udgifter.²⁵² Østre Landsret anførte ved tilkendelsen af sagsomkostninger, at sagsøgte alene havde opnået mindre end halvdelen af dennes erstatningspåstand tilkendt, hvorfor der skulle lægges vægt på sagens resultat. Østre Landsret tilkendte sagsomkostninger med en væsentlig del på 58,1% af de faktiske afholdte udgifter og 55,2% for faktiske afholdte advokatudgifter.

I **U.2022.1502 Ø** der angik ophavsretlig krænkelse af skulpturen den lille havfrue, skete der en høj væsentlighedsvurdering på baggrund af et skøn. Ved Østre Landsret havde sagsøger oplyst, at denne havde haft udgifter til 67 advokattimer á kr. 2.800,00.²⁵³ Østre Landsret udtalte ved tilkendelsen af sagsomkostninger, at ovenstående opgørelse desuden blev lagt til grund for sagens førelse ved byretten.²⁵⁴ Østre Landsret tilkendte herefter sagsomkostninger på i alt kr. 358.280,00, hvoraf kr. 300.000,00 til advokatudgifter, hvilket udmålte den største dækningsgrad af faktiske afholdte advokatudgifter til dato på 93,28%. Det kan udledes af sagen, at Østre Landsret anvendte eksplicit omkostningsopgørelserne til udmåling, men ved manglende opgørelse for byretten foretog et skøn.

I nedenstående afgørelser er der fremlagt omkostningsopgørelser til støtte for tilkendelse af faktiske afholdte advokatudgifter. Der vil heraf udregnes, hvad domstolene anser for en væsentlig dækningsgrad vil blive beregnet, men sagerne gennemgås yderligere.

I **U.2021.2189 Ø** vandt de to indkærede sagen i både 1. instans og 2. instans. Ved 1. instans blev der tilkendt 54,1% og 50,64% af deres faktiske afholdte udgifter. Ved 2. instans blev der tilkendt henholdsvis 56,25% og 56,14% af deres faktiske afholdte udgifter.

²⁵² *U.2021.1373 Ø*, s. 28.

²⁵³ *U.2022.1502 Ø*, s. 18.

²⁵⁴ *Ibid.*, s. 38.

I **U.2021.264 Ø** tilkendte Østre Landsret sagsomkostninger på 64,63% af væsentlige faktiske afholdte advokatudgifter.²⁵⁵

I **U.2021.4403 Ø** tilkendt Østre Landsret sagsomkostninger på 48,8% ved begge instanser for faktiske afholdte udgifter.²⁵⁶

I **U.2022.92 Ø** tilkendte Østre Landsret sagsomkostninger på 53,5% til faktiske afholdte advokatudgifter.²⁵⁷

I **U.2022.871 Ø** tilkendte Sø- og Handelsretten sagsomkostninger på 61,6% som Østre Landsret stadfæstede.²⁵⁸

I **U.2022.1951 H** tilkendte Højesteret sagsomkostninger på 51,3% til faktiske afholdte advokatudgifter.²⁵⁹

4.3.4. Civile begreber

Foruden omkostningsopgørelsen anvender domstolene desuden de civile begreber, der er forklaret i afsnit 4.2.2.

De civile begreber har imidlertid fået en *særlig betydning* ved tilkendelse af sagsomkostninger, hvis parterne *ikke fremlægger en omkostningsopgørelse*, der belyser dennes faktiske afholdte advokatudgifter.

I **SH2021.BS-28753/2020-SHR**, der angik en forbudssag vedrørende varemærket ”Blå ugler”. Sagsøgerne (vindende part) havde ikke oplyst eller anslået deres faktiske afholdte udgifter, hvorfor disse ikke kunne lægges til grund ved udmåling af sagsomkostninger.²⁶⁰ Sø- og Handelsretten foretog istedet en vurdering af sagsomkostningerne på baggrund af sagens resultat, værdi, samt brug af samme advokat. Sagen kan belyse, at de civile begreber får en speciel betydning til vurdering af de faktiske

²⁵⁵ U.2021.264 Ø, s. 48.

²⁵⁶ U.2021.4403 Ø, s. 27.

²⁵⁷ U.2022.92Ø, s. 3 og 4.

²⁵⁸ U.2022.871Ø, s. 10

²⁵⁹ U.2022.1951 H, s. 5.

²⁶⁰ SH2021.BS-28753/2020-SHR, s. 41.

afholdte udgifter, såfremt der ikke foreligger en omkostningsopgørelse. Sagen illustrerer imidlertid også, at der foreligger tvivl på området, hvorvidt anslåede udgifter kan lægges til grund, idet Østre Landsret afviste dette i U.2021.264 Ø, men Sø- og Handelsretten indikerede heri, at dette kunne have bidraget til udmålingen.

I **U.2022.871 Ø** blev der heller ikke fremlagt omkostningsopgørelser, hvorfor Østre Landsret tog hensyn til sagens værdi, karakter, parternes interesse og advokatarbejdets omfang, herunder at hovedforhandlingen først var berammet til 4 dages mundtlig forhandling, men ændret kort før til skriftveksling.²⁶¹

I **U.2020.3122 Ø** fremgik alene den vindende parts advokats timeforbrug på 114 timer men ikke dennes timesalær, hvorfor Østre Landsret ikke kunne foretage en udmåling af væsentlighedskriteriet herpå. Østre Landsret udtalte, at sagsomkostningsudmålingen blev vurderet på baggrund af de almindelige begreber, der gjaldt for civile forbuds- og påbudssager. Der blev herefter tilkendt advokatudgifter på kr. 50.000,00.²⁶² Ved en udregning af de tilkendte advokatudgifter anses timesalæret at udgøre kr. 438,6. Det kan diskuteres, hvorvidt Østre Landsret skulle have skelet til grundsalæret for strafferetlige forsvarere, som ved sagens anlæg var kr. 1.755,00, idet Østre Landsret henviste til de almindelige begreber og principper for forbuds- og påbudssager.

U.2022.1951 H angik en bevissikringssag mod ophavsretlig og markedsføringsretlig krænkelse af keramiske produkter, hvor der blev forsøgt påberåbt timetaksten for den strafferetlige forsvarere. Ved Højesteret angik sagen alene påstand om forhøjelse af sagsomkostninger. Kærende havde gjort gældende, at der var væsentlig forskel på dennes faktiske afholdte advokatudgifter og de tilkendte sagsomkostninger ved landsretten. Kærende mente således ikke, at der var foretaget en rimelig og forholdsmæssigt afpassede sagsomkostningsbedømmelse, og udtalte at tilkendelsen heller ikke stemte overens med de vejledende salærtakster pr. 1. oktober 2014 for salær i fogedsager. Kærende henviste til punkt 7. om bevissikringssager, herunder timesatsen svarende til en forsvarsadvokats, når sagen var uden økonomisk-værdi.²⁶³ Højesteret afviste påstanden og forklarede, at retsplejelovens regler om bevissikringssager samt forbuds/påbudssager ved en civil sagsbehandling, skal anvende de al-

²⁶¹ U.2022.871 Ø, s. 11.

²⁶² U.2020.3122 Ø, s. 9.

²⁶³ U.2022.1951 H, s. 5.

mindelige sagsomkostningsregler i kapitel 30. Sagsomkostningsudmålingen skulle således bedømmes ud fra retsplejelovens §§ 312 og 316, stk. 1, hvor de civile begreber om sagens karakter og arbejdets omfang blev lagt til grund.

4.3.5. *Andre udgifter*

Ved UVP-sagen fastslog EU-Domstolen, at patentkyndig bistand skulle dækkes som ”andre udgifter”, såfremt denne var ”direkte og tæt tilknyttet retssagen”.²⁶⁴ EU-Domstolen har ved sin fastlæggelse skabt klarhed for, hvilke betingelser udgiften skal opfylde, hvilket understøttes af forfatter *Jens Schovsbo*.²⁶⁵

Nedenfor vil det undersøges, hvorvidt de danske domstole foretager en EU-konformfortolkning af udgiften.

I **U.2019.3930 Ø** blev EU-Domstolens afklaring af begrebet ”*andre udgifter*” belyst.²⁶⁶ I sagen var der indhentet eksperterklæringer samt anvendt en patentagent. Sagsøger (vindende part) påberåbte, at udgifterne hertil skulle dækkes fuldt ud med afsæt i UVP-sagen. Østre Landsret tilkendte sagsomkostninger for udgifterne, men belyste ikke ud fra hvilke betingelser.²⁶⁷ Østre Landsret udtalte imidlertid, at betingelserne for at der kunne ske dækning af patentkyndig bistand allerede var tilkendegivet i U.2009.762 H, herunder hvis forelå særlige forhold i sagen. Det kan hermed udledes af afgørelsen, at Østre Landsret tilkendegiver, at betingelsen ”særlige forhold” stadig er aktuel.

I **SH2021.BS-48383/2019-SHR** havde sagens parter anvendt patentagenter. Sø- og Handelsretten afviste imidlertid dækning af udgiften til disse, idet den ikke vurderede, at udgiften havde haft direkte og tæt tilknytning til forbudssagen.²⁶⁸ Der blev i denne afgørelse vurderet dækning af udgiften på baggrund af UVP-sagens oplyste betingelser.

I ovenstående sag skete der desuden en afvisning af dækning af udgifter til *ensidige indhentede sagskyndige erklæringer*. Sagsøger havde begæret udgiften dækket på baggrund af U.2019.3930 Ø. Sø-

²⁶⁴ *UVP-sagen*, præmis 38.

²⁶⁵ *Jens Schovsbo m.fl.*, Immaterialrettigheder, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 5. udg., 2018, s. 667.

²⁶⁶ *U.2019.3930Ø*, s. 5.

²⁶⁷ *U.2019.3930Ø*, s. 6.

²⁶⁸ *SH2021.BS-48383/2019-SHR*, s. 5.

og Handelsretten afviste dækningen med henvisning til retstilstanden i U.2009.762 H og udtalte, at udgiften skulle have være ”påkrævede for sagens forsvarlige førelse”.²⁶⁹

I U.2021.1373 Ø og U.2022.871 Ø afviste Østre Landsret også dækning af afholdte udgifter til patentkyndig bistand og begrundede dette med, at der ikke var gjort særlige omstændigheder gældende i sagen, som kunne retfærdiggøre godtgørelse. Der kan på baggrund af afgørelserne udledes, at Østre Landsret undersøger dækning af patentkyndig bistand ud fra betingelsen om ”særlige forhold” og ikke ud fra UVP-sagens betingelser.

Ved udmåling af andre udgifter følger det af retsplejelovens § 316, at disse udgifter skal dækkes fuldt ud, mens advokatudgifter alene skal dækkes med ”et passende beløb”. Denne klare opdeling af *sagsomkostningsudmålingen* er imidlertid blevet *udfordret*.

I U.2021.5423 Ø vedrørende en krænkelssag af et patent afsagde Østre Landsret, at indstævnte skulle tilkendes kr. 900.000,00 til både advokatudgifter samt patentsagkyndig bistand, hvorfor der ikke skete en klar opdeling af det tilkendte beløb.²⁷⁰

I U.2021.264 Ø vedrørende en patentsag om overtagelse af patentansøgninger stadfæstede Østre Landsret afgørelsen afsagt ved 1. instans. Sø- og Handelsretten havde udtalt sig følgende om sagsomkostningsudmålingen:²⁷¹

”Efter sagens udfald skal Novozymes betale sagsomkostninger til Danisco, som skal dække et passende beløb til advokatudgifter og rimelige udgifter til sagens førelse, herunder vidner, jf. retsplejelovens §§ 312 og 316. Beløbet fastsættes samlet til i alt 1.800.000 kr., ekskl. moms”

Sø- og Handelsretten opdelte således ikke tilkendelsen af sagsomkostninger i henholdsvis advokatudgifter og andre udgifter, herunder vidnegodtgørelser, som ifølge retsplejelovens § 316 skal tilkendes forskelligt.

²⁶⁹ SH2021.BS-48383/2019-SHR, s. 5.

²⁷⁰ U.2021.5423 Ø, s. 45.

²⁷¹ U.2021.264Ø, s. 41.

I U.2021.2189 Ø forelå der også en sammenblanding, hvor Østre Landsret tilkendte et sagsomkostningsbeløb, der skulle dække både advokatudgifter og patentkyndig bistand. Østre Landsret udtalte følgende: ”De tilkendte udgifter til advokat dækker tillige den udgift, de to Biogen-selskaber og Samsung Bioepis UK Limited må have anset for fornøden til bistand af patentagent.”²⁷² Østre Landsret lod det hermed være op til den vindende part at skønne over opdelingen af beløbet.

4.3.6. Opsamling

Efter EU-Domstolens afsigelse af UVP-sagen skete der, en ændring vedrørende udmåling af sagsomkostninger på baggrund af det fremhævet væsentlighedskriterie. Der skete således en ændring i tilkendelse af sagsomkostninger, hvor Danmark i større grad koncentrerede sig om de faktiske afholdte udgifter, herunder til advokater.

EU-Domstolen forklarede imidlertid ikke ved UVP-sagen, hvor stort et beløb væsentlighedskriteriet skulle omfatte af de rimelige faktiske afholdte udgifter. I Danmark blev beløbet af de faktiske afholdte udgifter fremlagt ved omkostningsopgørelser, hvorefter domstolene erhvervede sig en målestok til at udmåle væsentlighedskriteriet på.

I analysen er der sket en sammenligning af de faktiske afholdte udgifter og det tilkendte sagsomkostningsbeløb, for således at udregne væsentlighedskriteriet i en procentsats. På baggrund af beregningerne af ovenstående afgørelser, må det antages, at Danmark anser væsentlighedskriteriet at være ca. 50% af de rimelige faktiske afholdte udgifter. Denne procentsats blev understøttet i Evalueringen, hvori der fremgik en ekspertudtalelse, der oplyste, at Danmark alene tilkendte 10-50% af de rimelige faktiske afholdte udgifter.²⁷³

I forhold til begreberne inden for de civile sager, har disse fået en større betydning, hvert fald når der ikke foreligger en omkostningsopgørelse, hvoraf der kan udmåles væsentlighedskriteriet på. Flere afgørelser har således henvist hertil, såfremt advokatudgifterne skulle vurderes uden en opgørelse.

²⁷² U.2021.2189 Ø, s. 51.

²⁷³ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT – EVALUATION - Accompanying the document - Guidance on certain aspects of Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights, s. 63.

I Retsplejerådet *Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgangen til domstolene: Reform af den civile retspleje III*, kan det fastslås, at de danske domstole bør vurdere udmåling af advokatudgifter ud fra sagens karakter og værdi, idet udmåling på baggrund af karakteren og omfanget af arbejdet anses for svært og ressourcekrævende.²⁷⁴ Imidlertid er der sket en ændring i retspraksis, hvilket illustreres i afgørelserne, hvor der i større omfang er mulighed for at se arbejdets omfang i de fremlagte omkostningsopgørelser. Afgivelsen af en omkostningsopgørelse giver således domstolene mulighed for at vurdere arbejdets omfang og hermed vægte de reelle afholdte udgifter, hvilket giver et mere rimeligt udtryk.²⁷⁵

Vedrørende patentkyndig bistand og selvstændig indhentede sagkyndige erklæringer, er det tvivlsomt, hvorvidt der er foretaget en ændring af dansk rets betingelser herfor. UVP-sagen oplyste, at udgiften er dækket såfremt den har direkte og tæt tilknytning til en retssag, men disse betingelser ses ikke anvendt kontinuerligt i dansk ret. Spørgsmålet er herefter, om Danmark således har foretaget en strengere bedømmelse, hvilket der er mulighed for på grund af Retshåndhævelsesdirektivets status som minimumsdirektiv.

Ovenstående sammenblanding strider ikke med EU-Domstolens forklaring af Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14, idet EU-Domstolen udtalte i den nyligt afsagte NT-sag, at EU-Domstolen ikke udelukker, at udgiften kan dækkes under ”sagsomkostninger”²⁷⁶ Imidlertid fremgår det af retsplejelovens § 316, at øvrige udgifter erstattes fuldt ud, jf. stk. 1, 1. pkt. sidste led.²⁷⁷ Det kan på baggrund af afgørelserne overvejes, hvorvidt retspraksis fastholder opdelingen inden for retsplejelovens § 316, eller om domstolene tenderer til at vægte artikel 14’s ordlyd vedrørende ”rimelige og afpassede sagsomkostninger” højere.

4.4. Svensk ret – udmåling af sagsomkostninger

I afsnit 3.3. har kandidatspecialet beskrevet den svenske retstilstand vedrørende sagsomkostninger inden for civile sager. Ifølge rättegångsbalken kapitel 18 § 8 fremgår det, at både udgifter til advokatbistand samt andre udgifter skal erstattes fuldt ud, såfremt dette må anses for rimeligt.²⁷⁸

²⁷⁴ *Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgangen til domstolene: Reform af den civile retspleje III*, s. 273.

²⁷⁵ *Ibid.*

²⁷⁶ *NT-sagen*, præmis 43-49.

²⁷⁷ *Lovforslag 2005-11-16 nr. 67*, Forslag til lov om ændring af retsplejeloven (gennemførelse af EU-regler om håndhævelse af immaterialrettigheder mv.), s. 7.

²⁷⁸ *Rättegångsbalk (1942:740)*, § 8.

Der vil i dette afsnit blive undersøgt, hvad der ligger i det svenske rimelighedsprincip, samt hvordan svensk og dansk ret adskiller sig fra hinanden. For at belyse ovenstående vil der foretages en domsanalyse af Dom 2022-02-01 mål nr. PMT 13853-20.

4.4.1. Dom 2022-02-01 mål nr. PMT 13853-20

Afgørelsen angik en ophavsretlig tvist, hvor det skulle afgøres, hvorvidt der var sket en ophavsretlig krænkelse af Jackie-stolen. Appelretten angav at Jackie-stolen var ophavsretlig beskyttet, idet rettighedshaver havde brugt frie og kreative valg, der afspejlede hans personlighed.²⁷⁹ Imidlertid fandtes Sundal-stolen at give et andet helhedsindtryk, hvorfor Appelretten afviste at den ”beroende bearbejning av Jackie-stolen”.²⁸⁰ Ved begge instanser fandtes der herefter ikke, at foreligge en krænkelse.²⁸¹

På baggrund af sagens udfald skulle Appelretten opgøre sagsomkostningerne til de tre sagsøgte, ved begge instanser. Byretten havde ved sin afgørelse om sagsomkostninger, givet fuldt medhold uden en større vurdering af rimeligheden. Sagsøger havde herefter overladt det til Appelretten at vurdere rimeligheden i sagsøgtes påberåbte udgifter.

4.4.1.1. Sagsomkostninger ved 1. instans

Appelretten belyste først sagsomkostningerne, der skulle tilkendes ved 1. instans. Appelretten indledte begrundelsen med at fastlægge sagsomkostningerne på baggrund af begreberne ”sagens karakter og omfang”.²⁸² I afgørelsen anførte Appelretten, at sagen havde varet ca. i halvandet år, hvor der var blevet undersøgt foreløbige forholdsregler, bødeforbud og anmodning om forholdsregler. Der var desuden blevet afholdt mundtlig forberedelse og været en del korrespondance, mens hovedforhandlingen alene havde varet en halv dag. Tvisten har dermed haft en vis karakter og omfang, hvilket Appelretten tog med i sine overvejelser.

Ved byretten opgjorde to af de sagsøgte deres omkostninger til samlet SEK 2.822.983, hvoraf SEK 2.395.000 angik advokatudgifter, SEK 250.000 var eget arbejde, SEK 120.000 var juridiske udtalelser og øvrige udgifter. Parterne oplyste desuden, at de havde anvendt samme advokat. Det kan hermed

²⁷⁹ Dom 2022-02-01 mål nr. PMT 13853-20, s. 7.

²⁸⁰ *Ibid.*, s. 9.

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² *Ibid.*, s. 10

udledes, at der i sagen oplyses de faktiske afholdte omkostninger samt påberåbelse af godtgørelse, hvilket følger af rättegångsbalken kapitel 18 § 14.

Appelretten undersøgte de faktiske udgifter og var herefter enig med byrettens opgørelse, hvad angik omkostningerne til eget arbejde samt juridiske udtalelser.²⁸³ Det blev imidlertid vurderet, at de sagsøgte krav på advokatsalær oversteg, hvad der kunne betragtes rimeligt for at udøve sin ret. Opgørelsen var blevet fundet kritisabelt, idet de sagsøgte havde haft en identisk sag, hvorfor Appelretten fastlagde en kompensation på SEK 1.000.000 til hver. Appelretten tilkender således sagsomkostninger ud fra sagens karakter og omfang herunder, at de sagsøgte havde anvendt samme advokat. Ved samme advokat på sagen, må det kunne udledes, at arbejdet er gjort ”lettere” i den forstand, at advokaten kender til sagen. Nedsættelse af sagsomkostninger på grund af, at den vindende part har anvendt samme advokat sker også i dansk lovgivning.²⁸⁴

Sagsomkostningerne til advokatudgiften blev herefter nedsat på grund af manglende rimelighed ved de faktiske afholdte udgifter. De to sagsøgte fik således en tilkendt 83,5% af deres faktiske afholdte advokatudgifter og i alt 70,84% af deres faktiske udgifter.

Den tredje sagsøgte fremlagde også en omkostningsopgørelse, hvor der havde været udgifter på i alt SEK 969.520, hvoraf SEK 405.520 udgjorde advokatudgifter mens SEK 506.000 udgjorde eget arbejde. Sagsøgte uddybede herefter, hvilke udgifter der var omfattet af ”*eget arbejde*”.

Sagsøgte oplyste, at denne havde anvendt 256 timer med en timepris á SEK 1.5000 ekskl. moms, på gennemgang af sagsøgers bevismateriale, skriftlig behandling samt forberedelse til og udsættelse af hovedforhandlingen. Sagsøgte oplyste dernæst, at denne havde anvendt 60 timer med gennemsnitlig timepris á SEK 3.000 ekskl. moms, på bevisindsamling samt undersøgelser af teknik. På grund af retssagen, havde sagsøgte desuden været tvunget til at reducere sin produktion og indstille sit salgsarbejde, hvorfor denne påberåbte et rimeligt vederlag for sit økonomiske tab. Det kan herefter udledes, at ”*eget arbejde*” vedrører alt arbejde op til en hovedforhandling.

²⁸³ *Dom 2022-02-01 mål nr. PMT 13853-20*, s. 10.

²⁸⁴ *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg., 2011, s. 116.

Appelretten anførte på baggrund af opgørelsen, at advokatudgifterne skulle stadfæstes, hvor denne henviste til, hvad de andre sagsøgte havde oplyst. Appelretten udtalte:²⁸⁵

”Signeras ombud har dock haft att gå igenom all skriftväxling från Nordic Care, samordna svaren med Inputbolagens, delta vid muntlig förberedelse och huvudförhandling och löpande stämma av information och åtgärder med Signera.”

Det blev herved oplyst, at sagsøgte havde haft en del arbejdsopgaver, og disse blev vurderet rimelige og nødvendige for beskyttelse af rettigheden. Appelretten lagde således vægt på selve nødvendigheden af udgifterne, når der skulle undersøges rimeligheden.

Nødvendighedsprincippet blev også illustreret ved sagsøgtes opgørelse af eget arbejde. Appelretten anerkendte, at der var gjort et godt stykke arbejde, men anså imidlertid ikke timeforbruget for forsvarligt. Appelretten måtte således have vurderet, hvor langt tid disse foranstaltninger burde have taget, hvorefter sagsøgte fik herefter tilkendt mindre end halvdelen af sit timeforbrug.

Sagsøgte blev herefter tilkendt sagsomkostninger, på baggrund af rimeligheds- og nødvendighedsprincippet samt væsentlighedskriteriet, på 100% for advokatudgifter og 69,67% af sine faktiske afholdte udgifter.

4.4.1.2. Sagsomkostninger ved 2. instans

Appelretten foretog efterfølgende en undersøgelse af sagsomkostningsudmåling ved appelsagen. Der blev herved også undersøgt ”sagens omfang og karakter”. Appelretten oplyste, at sagen havde angået spørgsmål om klagetilladelse, afgørelse af præjudicielt spørgsmål, haft del korrespondance samt haft en hovedforhandling på 2 dage. Sagen havde desuden været næsten et år.

De to sagsøgte fremlagde en omkostningsopgørelse, hvor de påberåbte udgifter for SEK 1.104.020, her SEK 980.000 til advokatudgifter, SEK 100.000 til eget arbejde og resten som øvrige udgifter.²⁸⁶ Appelretten udtalte, at omkostningerne var sat for højt og nedsatte herefter disse til en dækningsgrad på 79,7% for de faktiske afholdte udgifter og 81,6% for advokatudgifterne.

²⁸⁵ Dom 2022-02-01 mål nr. PMT 13853-20, s. 11.

²⁸⁶ Ibid.

Den tredje sagsøgte fremlagde også en omkostningsopgørelse ved 2. instans på SEK 280.365, her SEK 129.200 til advokatudgifter, SEK 141.000 til eget arbejde, SEK 5.165 til hovedforhandlingens afholdelse og SEK 5.000 til omkostninger til Samir Saba. Sagsøger havde gjort indsigelse af kravet til Samir Sabas, men Appelretten gav sagsøgte medhold, og anså således udgiften for rimelig.

Appelretten delte timeforbruget op mellem sagsøgte og dennes advokat ved undersøgelsen af de rimelige udgifter, der havde været under ”eget arbejde”. Appelretten konstaterede efterfølgende, at meget af det oplyste arbejde være udført af sagsøgte selv, hvorfor ikke hele udgiften kunne anses for nødvendig. Appelretten tildelte herefter i alt SEK 90.000, hvilket var en halvering på ca. 37%. Det må ud fra Appelrettens konklusion kunne udledes, at der er forskel på arbejdets sværhedsgrad.

Sagsøgte fik således tilkendt 81,8% af sine faktiske afholdte udgifter og 100% af sine advokatudgifter.

4.4.2. *Opsamling*

I afgørelsen kan det udledes, at der i svensk ret er mulighed for at få tilkendt fulde advokatudgifter, såfremt retten måtte finde det rimeligt og nødvendigt.

Der foreligger således et rimelighedsprincip og et nødvendighedsprincip ligesom i dansk ret. Rimelighedsprincippet bedømmes imidlertid anderledes, idet lovgivningen giver mulighed for fulde omkostninger på baggrund af rimelighed. I Sverige gælder der desuden en acceptformodning, hvoraf der accepteres fulde omkostninger, såfremt disse alene er blevet oplyst.²⁸⁷ Der er således ikke en streng rimelighedsvurdering, som der omvendt bemærkes at være i Danmark.²⁸⁸

Der blev i afgørelsen belyst at Svensk ret også anvender begreberne *sagens karakter og omfang*, hvorved Appelretten foretager en bredere belysning af begreberne. I afgørelsen belyses desuden ved tilkendelsen af sagsomkostninger for *eget arbejde*, hvad der forstås ved begrebet *partens arbete*, der fremgår af rättegångsbalkens kapitel 18 § 8. Ved forklaring af begrebet skulle dette omfatte arbejde op til hovedforhandlingen, som parten selv eller dennes repræsentant havde foretaget.

²⁸⁷ *Altay Hakyemez*, Rättegångskostnader och försumlig processföring - En civilprocessuell studie i anslutning till 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, 2021, (specialeafhandling), s. 36.

²⁸⁸ *Betänkning; 2004 nr. 1436 om Adgangen til domstolene: Reform af den civile retspleje III*, s. 252.

Det blev slutteligt belyst, at der i Sverige også foretages en fyldestgørende omkostningsopgørelse, men hjemlen kan forestilles at være en anden herfor end i Danmark. I Svensk ret fremgår det allerede af rättegångsbalkens kapitel 18 § 14, at parterne skal oplyse om omkostningerne, såfremt de ønsker erstatning heraf. Den danske hjemmel ses illustreret i UVP-sagen.

4.5. Delkonklusion af sagsomkostninger inden for EU

På baggrund af ovenstående analyse af både EU-Domstolens og medlemsstaternes udmåling af sagsomkostninger, ses der i de seneste år en ændring efter UVP-sagens afsigelse. Der er i højere grad lagt vægt på dækning af de væsentlige udgifter, som den vindende part har måtte have haft, ved brug af omkostningsopgørelser.

Finder omkostningsopgørelserne ikke forelagt ved vurdering af advokatudgifter, vurderer domstolene herefter sagsomkostningerne ud fra de civile begreber, som således har fået en større betydning. Det kan antages, at Danmark koncentrerer sin sagsomkostningsudmåling i mere overvejende grad på begreberne frem for landsretspræsidenternes vejledende salærtakster, idet EU-Domstolen har udtalt, at de faktiske udgifter skal vægtes højere. Dansk ret har dermed skulle ændre sin retstilstand inden for området.²⁸⁹

På baggrund af analysen i afsnit 4.3. fremgår der i Danmark at være et væsentlighedskriterie på ca. 50%. Ifølge en ekspertudtalelse, der blev fremlagt i Evaluering af Retshåndhævelsesdirektivet fra 2017, kan det diskuteres, hvorvidt der egentlig er sket en ændring i udmåling af sagsomkostninger efter UVP-sagen. Ifølge ekspertudtalelsen, der blev fremlagt samme år som UVP-sagen og inden afsigelse af afgørelserne i analyseafsnittet, lå tilkendelsen i Danmark mellem 10-50% af de faktiske afholdte udgifter. Det kan argumenteres for en ændring, at ingen af analyseafsnittets afgørelser er omfattet af ekspertudtalelsens nedre del på 10%, hvilket taler for, at den nederste grænse er forhøjet. Omvendt er der alene få tilfælde, der giver højere dækningsgrad end 50%, hvilket taler imod, at den øverste del af intervallet er forhøjet.

²⁸⁹ *Niels M. Andersen m.fl.*, Kommenteret retsplejelov – bruxelles I-forordning, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 9. udg., 2013, s. 727.

Ud fra analysen af væsentlighedskriteriet, ses sagsomkostningsudmålingen således ikke at have ændret sig væsentligt, med undtagelse af U.2022.1502 Ø, hvor der overraskende blev afgivet sagsomkostninger op til 93%. Der ses imidlertid stadig sager, hvor der alene dækkes under 50%. Den svenske Dom 2022-02-01 mål nr. PMT 13853-20 understøttede også ekspertudtalelsen, idet Sverige giver flere faktiske omkostninger end Danmark, og Appelrettens tilkendelse af de væsentlige faktiske afholdte udgifter på ca. 70% svarede til ekspertudtalelsens oplysning på ca. 75%. Ved en sammenligning af de to EU-medlemsstater kan det konstateres, at rimelighedsprincippet vurderes væsentligt anderledes, hvilket kan være årsagen til de næsten 25% forskel mellem tilkendte væsentlige udgifter, idet Danmark anser rimelighedsbedømmelsen strengere.

Ved analysen af væsentlighedskriteriet kan det desuden overvejes, om dækningsgraden er lavere, når domstolene har angiver, at ingen af parterne får fuldt medhold. Dette fremgik blandt andet i U.2020.2532 Ø, hvor der alene skete tilkendelse på 18,18% samt SH.2021-48383, hvor der blev tilkendt 41,9%. Imidlertid kan dette ikke antages konsekvent, idet der i U.2021.1373 Ø blev tilkendt 55,2 % i advokatudgifter og 58,1 % i alt, samt U.2021.5423 Ø blev tilkendt 46,1% og i alt 49,8%. Der må således foreligge en konkret vurdering af, hvad domstolene lægger vægt på foruden omkostningsopgørelserne, her også de civile begreber.

5. Danmarks udvidelse af anvendelsesområdet

Som beskrevet i afsnit 2.5. ses der i praksis at være tvivl om, hvorvidt markedsføringsretten reelt set er omfattet af retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde. Der foreligger tvivl om, hvorvidt markedsføringsretlige tvister, der både selvstændigt eller ved påberåbelse sammen med immaterialrettighederne kan dækkes af sagsomkostninger efter artikel 14.

I dette afsnit vil der blive foretaget en undersøgelse af om Danmark, ved afsæt i retspraksis, kan antages at have udvidet retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde. Dette vil blive belyst ved en overvejelse af EU's regelgrundlag vedrørende retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde, hvorefter der foretages en analyse af nyeste danske afgørelser.

5.1. Teoretisk mulighed

Det følger af Retshåndhævelsesdirektivets præambelbetragtning 13, at anvendelsesområdet for retshåndhævelsesdirektivet skal fastsættes bredest muligt, således det dækker alle immaterialrettigheder,

der er omfattet af EU og/eller national lovgivning.²⁹⁰ Præambelbetragtningen beskriver desuden, at anvendelsesområdet kan udvides til at dække områderne for illoyal konkurrence, herunder piratkopiering og lignende. EU har således skabt en hjemmel til at udvide anvendelsesområdet, hvorved medlemsstaterne har mulighed for at medtage de nært beslægtede rettigheder.

Anvendelsesområdet er beskrevet i Retshåndhævelsesdirektivets artikel 2, der omfatter medlemsstaternes foranstaltninger, procedurer og retsmidler, som anvendes til at beskytte immaterialrettigheder inden for EU eller medlemsstaterne mod krænkelse.²⁹¹ Foranstaltningerne, procedurerne og retsmidlerne skal imidlertid være nødvendige, jf. artikel 3, stk. 1.

Der har imidlertid gennem årene været tvivl om retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde, hvilket blev understreget i EU-Kommissionens første evaluering af retshåndhævelsesdirektivet, der fremgik af en rapport fra 2010.²⁹² Ifølge rapporten forelå der allerede tvivlen, idet samfundet udviklede sig hurtigt inden for retsområdet.²⁹³ I rapportens afsnit 3.2. blev anvendelsesområdet forsøgt beskrevet, hvilket imidlertid ikke gav medlemsstaterne yderligere afgrænsning.

I rapporten fremgik det desuden, at der stadig forelå en usikkerhed om, hvorvidt visse rettigheder, her eksempelvis domænenavne, illoyal konkurrence mv. som var beskyttet under national lovgivning, skulle anses for dækket.²⁹⁴ Tvivlen forelå, idet disse rettigheder lå på kanten af immaterielrettens område. Rapporten konkluderede herefter, at det ville være en fordel, for forståelsen af anvendelsesområdet, at foretage yderligere vurdering samt offentliggøre en liste der klargjorde, hvad der skulle dækkes.²⁹⁵

²⁹⁰ *Retshåndhævelsesdirektivet*, præambelbetragtning 13.

²⁹¹ *Retshåndhævelsesdirektivet*, § 2.

²⁹² *KOM(2010)779 endelig*, Rapport fra kommissionen til europa-parlamentet, rådet, det europæiske økonomiske og sociale udvalg og regionsudvalget: Anvendelse af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF af 29. april 2004 om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder, s. 3.

²⁹³ *Ibid.*, s. 5.

²⁹⁴ *Ibid.*, s. 6.

²⁹⁵ *Ibid.*

EU-Kommissionen fremlagde, på baggrund af rapportens efterspørgsel, en offentliggørelse af en liste over immaterialrettigheder, som klart var omfattet af anvendelsesområdet.²⁹⁶ Listen var imidlertid ikke udtømmende:²⁹⁷

” ...

- *ophavsrettigheder*
- *ophavsretsbeslægtede rettigheder*
- *databasefremstillerens sui generis-ret*
- *rettigheder tilhørende frembringeren af et halvlederprodukts topografi*
- *varemærkerettigheder*
- *designrettigheder*
- *patentrettigheder, herunder rettigheder afledt af supplerende beskyttelsescertifikater*
- *geografiske betegnelser*
- *brugsmodelrettigheder*
- *sortsbeskyttelsesrettigheder*”
- *handelsnavne, for så vidt disse er beskyttet som eksklusive ejendomsrettigheder efter den pågældende nationale ret. ”*

I listens sidste punkt fremgår: ”*handelsnavne, for så vidt disse er beskyttet som eksklusive ejendomsrettigheder efter den pågældende nationale ret*”.²⁹⁸ Det anføres ikke af EU, hvad der menes hermed, hvorfor forretningskendetegn inden for markedsføringslovens § 22 antageligvis kan belyses.²⁹⁹

Uagtet det i dansk retstradition oplyses, at markedsføringsloven ikke hører under det immaterialretlige område, kan det diskuteres, om forretningskendetegn imidlertid bør påberåbes ”*som*” en immaterialret. Dette kan understøttes på baggrund af litteraturen om forretningskendetegn, der forklarer, at markedsføringslovens § 22 anvendes til beskyttelse af virksomheders navne og symboler, såfremt der foreligger en kommerciel adskillelsesfunktion.³⁰⁰

²⁹⁶ KOM(2010)779 endelig, Rapport fra kommissionen til europa-parlamentet, rådet, det europæiske økonomiske og sociale udvalg og regionsudvalget: Anvendelse af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF af 29. april 2004 om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder, s. 6.

²⁹⁷ Erklæring fra kommissionen om artikel 2 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder (2005/295/EF)

²⁹⁸ *Ibid.*

²⁹⁹ Lov 2017-05-03 nr. 426 om markedsføring, § 22.

³⁰⁰ *Palle Bo Madsen, Markedsret del 2, markedsføringsret og konkurrenceværn, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 7. udg., 2019, s. 210.*

Beskyttelsen efter markedsføringslovens § 22 anses desuden at have lighedstegn med immaterialrettighederne, herunder varemærkeretten, idet der også foreligger en vurdering af særpræg samt forvekslingsrisiko.³⁰¹ Forfatter *Palle Bo Madsen* belyser i ”*markedsret del 2 - markedsføringsret og konkurrenceværn*”, at produkt efterligninger ifølge markedsføringsloven og immaterialretten er af forskellig art, mens dette ikke gælder mellem kendetegnbeskyttelse i markedsføringsloven og immaterialretten.³⁰²

Disse ovenstående argumenter, kan således tale for, at hvert fald noget beskyttelse efter markedsføringsretten bør have hjemmel i listen, og således omfattes Retshåndhævelsesdirektivet.

Argumenter imod ovenstående argument er EU-Kommissionens retningslinjer, der ved efterspørgsel har forklaret anvendelsesområdets afgrænsninger, hvilket illustreres i kandidatspecialets afsnit 3.1.5. I retningslinjerne blev det anført, at de illoyale konkurrenceaktiviteter, der ikke dækkes af Direktiv om forretningshemmeligheder eller Retshåndhævelsesdirektivet, på grund af manglende krænkelse af en immaterialrettighed, kan dækkes af Retshåndhævelsesdirektivet, hvis medlemsstaterne beslutter dette.³⁰³ EU-Kommissionen angav herved, at medlemsstaterne selv skal beslutte en udvidelse af anvendelsesområdet, hvilket ikke ses i Danmark. Det forklares desuden i Direktiv om forretningshemmeligheder, at EU burde undersøge regelgrundlaget for illoyal konkurrence og slaviske efterligninger, for en bedre håndhævelse.³⁰⁴ Ovenstående taler således imod, at der er foretaget en udvidelse i Danmark.

5.2. Retspraksis

Ifølge dansk retspraksis er der *ikke kontinuitet* ved domstolene, når det skal afgøres, hvorvidt markedsføringsloven er omfattet af Retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde.

³⁰¹ *Palle Bo Madsen*, *Markedsret del 2, markedsføringsret og konkurrenceværn*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 7. udg., 2019, s. 211.

³⁰² *Ibid.*, s. 222.

³⁰³ *COM(2017) 708 final*, Meddelelse fra EU-Kommissionen til EU-Parlamentet, Rådet og EU's Økonomiske og Sociale udvalg – Retningslinjer vedrørende Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF om håndhævelse af intellektuelle ejendomsrettigheder, s. 24.

³⁰⁴ *Direktiv 2016/943 af 8. juni 2016 om beskyttelse af fortrolig knowhow og fortrolige forretningsoplysninger mod ulovlig erhvervelse, brug og videregivelse*, betragtning 17.

I **U.2022.615 Ø** angik en tvist om varemærkeret samt markedsføringsret, hvor der ved Sø- og Handelsretten forelå en krænkelse efter markedsføringsretten, mens der skete fuld frifindelse ved Østre Landsret. Østre Landsret afviste, ved tilkendelse af sagsomkostninger, at Retshåndhævelsesdirektivet fandt anvendelse.³⁰⁵ I sagen fandt Østre Landsret herefter, at Retshåndhævelsesdirektivet alene skulle finde anvendelse ved udmåling af sagens varemærkeretlige del, og alene denne.³⁰⁶

I **U.2022.122 Ø** blev ovenstående afvisning om udvidelsen af anvendelsesområdet understøttet. I sagen konkluderede Østre Landsret, at der forelå en krænkelse af forretningshemmeligheder samt markedsføringslovens § 3, men ikke en ophavsretlig krænkelse af et edb-program.³⁰⁷ Ved afgørelsen af sagsomkostningerne udtalte Østre Landsret, at der på baggrund af den ophavsretlige tvist skulle tilkendes sagsomkostninger ud fra Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14.³⁰⁸ Sagens del vedrørende ophavsretten blev imidlertid vurderet som meget begrænset, hvorfor Østre Landsret anførte at artikel 14 ikke ville ændre sagsomkostningsudmålingen væsentligt.

I disse to afgørelser, begge fra Østre Landsret, sker der således en *eksplicit afgrænsning* af Retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde.

I **U.2022.1951 H** blev Retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområdet imidlertid vurderet anderledes. Sagen angik en bevissikringssag, hvor sagsøger ønskede forbud på grund af overtrædelse af ophavsretten og markedsføringsloven.³⁰⁹ Sagsøgte bestred bevissikringen og fandt dennes undersøgelse alt for bred. Sagen blev kæret til Vestre Landsret, der gav sagsøger medhold, men alene tilkendte denne sagsomkostninger på kr. 25.000,00 til advokatudgifter.³¹⁰ Sagsøger kærede herefter omkostningsafgørelsen til Højesteret og udtalte, at artikel 14 i Retshåndhævelsesdirektivet skulle finde anvendelse ved tilkendelse af sagsomkostninger i bevissikringssager.³¹¹ Sagsøger påberåbte desuden, at der skulle, foruden Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14, udmåles sagsomkostningerne efter af vejledende salærtakster af den 1. oktober 2014 i fogedsager. Ved Højesteret blev der afsagt følgende:³¹²

³⁰⁵ U.2022.615 Ø, s. 21

³⁰⁶ *Ibid.*

³⁰⁷ U.2022.122 Ø, s. 100.

³⁰⁸ *Ibid.*

³⁰⁹ U.2022.1951 H, s. 1.

³¹⁰ *Ibid.*, s. 3.

³¹¹ *Ibid.*, s. 5.

³¹² *Ibid.*

”Det følger af retsplejelovens § 653 d, jf. § 643, at retsplejelovens almindelige regler om sagsomkostninger finder anvendelse ved fogedrettens afgørelse om betaling af de omkostninger, der har været forbundet med fogedrettens behandling af en sag om bevissikring ved krænkelse af immaterialrettigheder mv.”

Det blev herefter udledt af sagen, at ved procedurer som bevissikring skal de almindelige sagsomkostningsregler finde anvendelse. Højesteret udtalte desuden, at bevissikringen var en procedure, der omhandlede krænkelse af immaterialrettigheder mv., hvorfor proceduren ansås for omfattet af Rets håndhævelsesdirektivet. Dette lagde Højesteret desuden vægt på ved tilkendelse sagsomkostninger til afholdte advokatudgifter:³¹³

”...taget hensyn til at sikre, at en væsentlig og passende del af de rimelige udgifter, som den part, der har fået medhold i kæresagen, har afholdt, bæres af den tabende part, jf. artikel 14 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv af 29. april 2004 om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder (2004/48) som fortolket af EU-Domstolen i dom af 28. juli 2016 i sag C-57/15 (United Video Properties).”

I sagen fremgår det således, at retsplejelovens kapitel 57a om bevissikringssager og tilkendelse af sagsomkostninger ved sager herom, skal fortolkes på baggrund af Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14. Dette skal ske, idet bestemmelserne i kapitel 57a henviser til retsplejelovens kapitel 30, der har implementeret Retshåndhævelsesdirektivet.

Proceduren vedrørende bevissikring må desuden anses for omfattet af Retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde, idet det har til formål at beskytte mod krænkelse af immaterialrettigheder. Ved implementeringen af Retshåndhævelsesdirektivet, fremgik det i forarbejderne hertil, at en bevissikringsundersøgelse ved dansk ret kan foreligge ved visse overtrædelser, som formelt set ikke er krænkelse af immaterialrettigheder, men nært beslægtede krænkelse. ³¹⁴ Der blev herved oplyst, at nært beslægtede krænkelse kunne være produkt efterligninger ifølge daværende markedsføringslovs § 1 (nu § 3).

³¹³ U.2022.1951 H, s. 5.

³¹⁴ https://www.ft.dk/samling/20051/lovforslag/167/20051_167_som_fremsat.htm - afsnit 4.2.1. anvendelsesområdet for bevissikringsundersøgelse – besøgt den 18. maj 2022.

Dansk ret udvidet herved Retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde ved implementeringen, således at bevissikringsundersøgelser kunne omfattes af artikel 2 i Retshåndhævelsesdirektiv, også når disse gjaldt markedsføringsretlige krænkelse, jf. retsplejelovens § 653, stk. 2, nr. 14. Afgørelsen taler således for, at hvert fald angående bevissikringssager og kæresager herom, finder artikel 14 anvendelse når der undersøges krænkelse efter markedsføringsloven.

I Vestre Landsrets utrykte afgørelse af den 8. juni 2021, BS-1674/2016-VLR foreligger en banebrydende anvendelse af Retshåndhævelsesdirektivet.

Sagen angik en krænkelsessag, hvor der var påberåbt krænkelse efter både ophavsretsloven og markedsføringsloven af gummistøvlerne RUB2. Vestre Landsret afgjorde det materielle spørgsmål vedrørende krænkelse, hvorefter de to sagsøgte parter blev frikendt. Vestre Landsret udtalte, at der ikke forelå en ophavsretlig beskyttelse, på baggrund af Højesterets afsigelse af U.2020.2817H om RUB1-gummistøvlerne. Vestre Landsret vurderede heller ikke, at der forelå en krænkelse af markedsføringslovens § 3, idet der ikke var tale om en meget nærgående efterligning.

På baggrund af resultatet tilkendte Vestre Landsret, at sagsøger skulle betale sagsomkostninger til de to sagsøgte med kr. 150.000,00 til hver for dækning af advokatudgifter. Ved sagens omkostningsudmåling lagde Vestre Landsret til grund, at sagen indtil U.2020.2817H havde angået et ophavsretligt spørgsmål, hvorefter denne udtalte:³¹⁵

”Der er endvidere i overensstemmelse med artikel 14 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv af 29. april 2004 om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder (2004/48) taget hensyn til at sikre, at en væsentlig og passende del af de rimelige udgifter, som den part, der har vundet sagen, har afholdt, bæres af den tabende part.”

Der skulle således anvendes Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14 vedrørende udmåling af sagsomkostninger for den ophavsretlige del, der verserede i sagen indtil den 10. juni 2020. Herefter fastslog Vestre Landsret, at foruden det ophavsretlige aspekt, skulle der endvidere foretages sagsomkostninger på baggrund af Retshåndhævelsesdirektivet.

³¹⁵ Vestre Landsrets utrykte afgørelse af den 8. juni 2021, BS-1674/2016-VLR, s. 12.

Det kan således konstateres i sagen, at Vestre Landsret ved sagen, hvor der efter den 10. juni 2020 *alene foreligger en markedsretlige del, også anvender Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14* vedrørende sagsomkostningsudmåling.

I den nyligt afsagte afgørelse af den 22. april 2022 **SH2022.BS-35036/2021-SHR**, fremgik der heller ikke en opdeling af varemærkeretten og markedsføringsretten ved undersøgelse af Retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde. Sagen angik en forbudssag på baggrund af en krænkelse af sagsøgers varemærkeret og markedsføringsret af hudplejevokseproduktet Pearl Wax. I afgørelsen tildelte Sø- og Handelsretten sagsøgte medhold i tre ud af fem påstande, men på grund af passivitet måtte betalingspåstanden begrænses og informationspåstanden ansås for bred til medhold. Sø- og Handelsretten angav herefter, at sagsøger havde opnået mest medhold, hvorefter denne skulle tilkendes sagsomkostninger på baggrund af Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14.³¹⁶

På baggrund af Sø- og Handelsrettens begrundelse for sagsomkostningerne er det uvist, hvorvidt Retshåndhævelsesdirektivet fandt anvendelse på baggrund af varemærkeretten, markedsføringsretten eller dem begge. Imidlertid fremgår det af Østre Landsret sagsomkostningsudmålinger, at der foretages en klar opdeling, såfremt domstolene ikke finder området omfattet af Retshåndhævelsesdirektivet. Dette kan tale for, at den markedsføringsretlige del af sagen var omfattet af Retshåndhævelsesdirektivet.

5.3. Opsamling

Ifølge retningslinjerne der fortolker Retshåndhævelsesdirektivet, skal medlemsstaterne beslutte sig for en udvidelse, såfremt artikel 14 skal finde anvendelse på beslægtede krænkelsesområder. Det fremgår af Rapport om Retshåndhævelsesdirektivets figur 3, at dette ikke er meddelt EU, såfremt Danmark har udvidet anvendelsesområdet. Figuren spørger medlemsstaterne, hvorvidt disse har planlagt nogle ændringer på baggrund af Retshåndhævelsesdirektivet, hvortil Danmark afviser dette.

Imidlertid ses der en retspraksis i Danmark, der ikke er konsekvent, idet Østre Landsret afviser udvidelsen, mens Vestre Landsret vælger at foretage en udvidelse. Den mulige ændring, der fremgår af

³¹⁶ SH2022.BS-35036/2021-SHR, s. 14.

retspraksis kan begrundes i, at det overordnede formål med immaterialretten samt markedsføringsretten er den samme, nemlig at beskytte rettighedshaver.

Der hersker således en berettiget tvivl inden for praksis, og det kan konkluderes på baggrund af analysen, at der ikke er enighed ved domstolene, hvorvidt markedsføringsretlige krænkelse er omfattet eller ej.

6. Konklusion

Dette kandidatspeciale har belyst to problemstillinger: Hvordan sagsomkostninger udmåles i henhold til Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14 og hvorvidt Danmark har foretaget en udvidelse af Retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde.

Til besvarelse af den første problemstilling kan EU-Domstolens besvarelse af de præjudicielle spørgsmål i UVP-sagen udlede, at det er tilsigtet, at sagsomkostninger skal fastsættes på baggrund af et rimelighedsprincip samt et væsentlighedskriterie. Ved ”andre udgifter” skal udgiftens direkte og tætte tilknytning til sagen undersøges.

Rimelighedsprincippet var allerede kendt inden for medlemsstaterne, Danmark og Sverige, før EU-domstolen afsagde dom i UVP-sagen. Imidlertid viser analysen af dansk og svensk ret i nærværende kandidatspeciale, at forståelsen af rimelighedsvurderingen ikke er ensartet. I Sverige arbejdes der inden for rimelighedsvurderingen med en acceptformodning, hvor der umiddelbart accepteres påberåbte sagsomkostninger, og ifølge Rättegångsbalken kan alle afholdte udgifter blive tilkendt *fuldt ud*. Det kan derfor konkluderes, at Sverige også lovgivningsmæssigt har været bevidste om, at også faktiske afholdte udgifter er et parameter, der skal spille ind ved omkostningsudmålingen.

Vurderingen af udgifternes *rimelighed* er derimod strengere i dansk ret, hvor rimelige afholdte advokatudgifter som udgangspunkt ikke dækkes fuldt ud. Årsagen til dette skal oprindeligt findes i, at det i den danske ”nationale ordning” hovedsageligt er landsretspræsidenternes vejledende salærtakster, som primært er baseret på sagens værdi, der tages udgangspunkt i ved udmåling af sagsomkostninger.

EU-domstolen har ved UVP-sagen med henvisning til væsentlighedsprincippet slået fast, at hensynet til faktiske afholdte udgifter skal veje tungere ved udmåling af sagsomkostninger. I dansk ret må dette anses for en reel ændring af domstolenes procedurer ved tilkendelse af sagsomkostninger.

Ændringen ses at være inkorporeret i særligt nyere sagsomkostningsafgørelser, hvor domstolene i højere grad ses at begrunde udmåling af sagsomkostninger i oplysninger om advokatens timeforbrug og timesalær, ligesom sagens karakter og omfang mv. også tillægges større betydning ved domstolenes sagsomkostningsudmåling. Det kan således konkluderes, at Danmark fortsat anvender landsretspræsidenternes vejledende salærtakster, men i højere grad er blevet bevidste om væsentlighedskriteriet. Bevidstheden ses særligt at slå igennem i omkostningsafgørelser.

Overordnet kan det derfor konkluderes, at selvom såvel Sverige som Danmark har implementeret Retshåndhævelsesdirektivet, så ses der stadig en forskel i de nationale ordninger vedrørende udmålingen og tilkendelsen af sagsomkostninger, hvilket i overvejende grad skyldes den uensartet rimelighedsvurdering. Derudover er væsentlighedskriteriet heller ikke blevet belyst yderligere, eksempelvis med hvilken procentsats væsentlige rimelige udgifter skal tilkendes.

Ved tilkendelse af omkostninger til andre udgifter end advokatudgifter, er der ensartethed blandt medlemsstaterne, Danmark og Sverige. I lovgivningen hos begge lande skal der ske fuld dækning, såfremt udgifterne er rimelige og nødvendige for den verserende sag.

Status er dog, at der pt. er opstået en usikkerhed vedrørende opdelingen af udgifter i sagsomkostninger og andre udgifter. Usikkerheden har afsæt i den nyligt afsagte NT-sag, hvor det blev anført af EU-Domstolen, at patentkyndige bistand, ifølge Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14, kan dækkes under både sagsomkostninger og andre udgifter. EU-Domstolen definerede disse begreber i NT-sagen og udtalte samtidig, at det væsentligste for udgiften ikke er *placeringen*, men selve *opfyldelsen af kriterierne*.

Ovenstående kan skabe et problem for sagsomkostningsudmålingen i Danmark, idet de nationale ordninger om tilkendelse af sagsomkostninger opdeler udgifterne i to kategorier, hvorved der foretages sagsomkostningsudmålinger med baggrund i forskellige maksimalværdier. For Sverige vil udtalelsen fra EU-Domstolen, med afsæt i NT-sagen, ikke få større betydning.

Hvad angår besvarelsen af problemformuleringens andet spørgsmål, kan det udledes på baggrund af kandidatspecialets afsnit 5 at, der er en uvished på området, hvorvidt Danmark har foretaget en udvidelse af Retshåndhævelsesdirektivets, men, at der foreligger en tendens ved retspraksis.

Tendensen ses imidlertid, at hver opdelt, hvor Østre Landsret klart afviser en udvidelse, mens Vestre Landsret foretager en udvidelse. Afgørelsen fra Højesteret kan bruges til at slå fast, at anvendelsesområdet er udvidet med hensyn til bevissikringsager, og dette kan anvendes som argument til at udvidelse skal foretages. Der er imidlertid ikke forelagt en udvidelse overfor EU.

7. Kan beskyttelsesniveauet opnås som det er nu?

Retshåndhævelsesdirektivet blev til grundet begrænset håndhævelse af de beskyttede immaterialrettigheder. Formålet fra EU-kommissionen var at skabe et fælles beskyttelsesniveau inden for det indre marked og et ønske om, at der faktisk forelå en *tilstrækkelig* beskyttelse af immaterielle rettigheder.

Retshåndhævelsesdirektivets anvendelsesområde skulle være bred, hvorfor *minimumsharmonisering* blev valgt frem for *totalharmonisering*. Minimumsharmoniseringen betyder, at medlemsstaterne har ret til medbestemmelse af de foranstaltningerne, procedurer og retsmidler, som de ønsker at anvende for håndhævelse af de immaterielle rettigheder.

Idet Retshåndhævelsesdirektivets artikel 14 alene oplister ”vage” principper, hvis indhold må fortolkes yderligere ud fra retspraksis, har medlemsstaterne således ikke nogen håndfaste principper, der kan skabe en ensartethed mellem landene, hvorved deres nationale ordninger indordnes på. Principperne skaber således ikke krav til, hvilke foranstaltninger, procedurer og retsmidler medlemsstaterne skal eller ikke skal anvende, og på grund af manglende dybdegående afklaring argumentere medlemsstaterne for, at principperne er opfyldt i national lovgivning om sagsomkostninger.

Konsekvensen heraf bliver, at Retshåndhævelsesdirektivet viger for medlemsstaternes nationale ordninger. Ovenstående er forsøgt imødekommet med indførelse af en række Retningslinjer til medlemsstaterne. Problemet i denne henseende er imidlertid, at retningslinjer er *soft law*. Soft law binder ikke medlemsstaterne.

På ovenstående baggrund kunne det derfor overvejes, om EU i stedet skulle ændre Retshåndhævelsesdirektivet til et totalharmoniseringsdirektiv, hvorefter medlemsstaterne hverken må gøre mere eller mindre.

Forudsætningen for at det tiltænkte beskyttelsesniveau kan opnås gennem et totalharmoniseringsdirektiv er dog, at der foretages en dybere – og ikke mindst endnu klarere - afklaring af principperne rimelighed samt væsentlighed. Der mangler således en klar forståelse af rimelighedsprincippet, herunder hvad dette *skal* dække og ikke, hvad dette *kan* dække. Væsentlighedskriteriet er desuden ikke konkret, idet det endnu ikke er afklaret, hvorvidt en væsentlig del af rimelige udgifter kan udgøre 100% eller om det skal anses at være mindre.

Som retstilstanden er nu, har rettighedskrænkeres desværre mulighed for at konspirere i, hvilket land de ønsker at krænke en immaterialrettighed, hvilket bidrager til et ulige marked. Rettighedskrænkeres vil eksempelvis hellere krænke en rettighedshaver i Danmark end i Sverige, idet man her kan være sikker på, at der (endnu) ikke skal betales fulde sagsomkostninger. Hertil kommer, at det ikke er sikkert, at rettighedshaver overhovedet har ressourcerne til at betale for en retssag, der ud fra den nuværende sagsomkostningsudmåling sandsynligvis vil overstige en mulig erstatning eller vederlag.

8. Litteraturliste

8.1. Lovgivning

8.1.1. EU-retsakter

- Traktaten om den Europæiske Union
- Traktaten om den Europæiske Unions Funktionsmåde
- KOM (98) 569, Grønbog om bekæmpelse af varemærkeforfalskning og piratkopiering i det indre marked
- KOM(2003) 46 endelig 2003/0024(COD), Forslag til Europa-parlamentets og Rådets direktiv om foranstaltninger og procedurer til sikring af overholdelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder
- Direktiv 2004/48/EF af 29. april 2004 om håndhævelse af intellektuelle ejendomsrettigheder (*Retshåndhævelsesdirektivet*)
- KOM(2010)779 endelig, Rapport fra kommissionen til europa-parlamentet, rådet, det europæiske økonomiske og sociale udvalg og regionsudvalget: Anvendelse af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF af 29. april 2004 om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder
- Erklæring fra kommissionen om artikel 2 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder (2005/295/EF)
- Direktiv 2016/943 af 8. juni 2016 om beskyttelse af fortrolig knowhow og fortrolige forretningsoplysninger mod ulovlig erhvervelse, brug og videregivelse (*Direktiv om forretningshemmeligheder*)
- *Support study for the ex-post evaluation and ex-ante impact analysis of the IPR enforcement Directive*
- COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT – EVALUATION - Accompanying the document - Guidance on certain aspects of Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council on the enforcement of intellectual property rights
- COM(2017)708 final, Meddelelse fra EU-Kommissionen til EU-Parlamentet, Rådet og EU's Økonomiske og Sociale udvalg – Retningslinjer vedrørende Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF om håndhævelse af intellektuelle ejendomsrettigheder

8.1.2. Dansk lovgivning

- Lov 1916-04-11 nr. 90 Retsplejeloven
- Lov 2017-05-03 nr. 426 om markedsføring (*markedsføringsloven*)

- Lovbekendtgørelse 2021-09-15 nr. 1835 Retsplejeloven

8.1.2.1. *Danske forarbejder og andet*

- *Betænkning; 2004 nr. 1436 om Adgang til domstolene: reform af den civileretspleje III*
- Lovforslag 2005-11-16 nr. 67, Forslag til lov om ændring af retsplejeloven (gennemførelse af EU-regler om håndhævelse af immaterialrettigheder mv.)
- Lovforslag 2005-03-30, nr. 132, Forslag til Lov om ændring af retsplejeloven og forskellige andre love (Sagsomkostninger, retshjælp og fri proces)
- *Præsidenterne for Østre og Vestre Landsret, Notat om sagsomkostninger i civile sager*

8.1.3. Svensk lovgivning

- Rättegångsbalk (1942:740)
- Lag om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk
- Regeringens proposition 2008/09:67 - Civilrättsliga sanktioner på immaterialrättens område – genomförande av direktiv 2004/48/EG.

8.2. Retspraksis

8.2.1. EU-afgørelser

- C-57/15 (UVP-sagen)
- C-531/20 (NT-sagen)

8.2.2. Danske afgørelser

Højesteret:

- U.2007.1219 H
- U.2009.762 H
- U.2012.2974 H
- U.2013.107/1 H
- U.2019.2639 H
- U.2022.1951 H
- U.2022.418 H

Østre Landsret:

- U.2007.688 Ø
- U.2008.2359 Ø
- U.2010.1490 Ø
- U.2019.3930 Ø
- U.2020.1979 Ø
- U.2020.2532 Ø
- U.2020.3122 Ø
- U.2021.5423 Ø
- U.2021.1373 Ø
- U.2021.264 Ø
- U.2021.4403 Ø
- U.2021.2189 Ø
- U.2022.1914 Ø
- U.2022.1502 Ø
- U.2022.871 Ø
- U.2022.92 Ø
- U.2022.615 Ø
- U.2022.122 Ø

Vestre Landsret:

- Vestre Landsrets utrykte afgørelse af den 8. juni 2021, BS-1674/2016-VLR

Sø- og Handelsretten:

- U.1997.1389S
- SH2021.BS-48383/2019-SHR
- SH2021.BS-28753/2020-SHR
- SH2022.BS-35036/2021-SHR

8.2.3. *Svensk retspraksis*

- Dom 2022-02-01 mål nr. PMT 13853-20

8.3. Juridisk litteratur

- *Niels M. Andersen m.fl.*, Retsåndhævelse af immaterialrettigheder, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 2016.
- *Jens Schovsbo m.fl.*, Immaterialret, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 2018.
- *Carsten Munk-Hansen*, Retsvidenskabsteori, Djøf Forlag, 2. udg., 2018.
- *Carsten Munk-Hansen*, Den juridiske løsning, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 1. udg., 2017
- *Ulla Neergaard og Ruth Nielsen*, EU-ret, Karnov Group, 7. udg., 2016.
- *Karsten Engsig Sørensen og Jens Hartig Danielsen*, EU-retten, 8. udg., 2022.
- *Frederik Harhoff m.fl.*, Folkeret, Hans Reitzels forlag, 1. udg., 2017.
- *Torsten Bjørn Larsen og Kristian Helge Straton-Andersen*, Markedsretten, Karnov Group, 2019.
- *Palle Bo Madsen*, Markedsret del 3 - Immaterialret, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 7. udg., 2020.
- *Palle Bo Madsen*, Markedsret del 2 – Markedsføringsret og konkurrenceværn, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 7. udg., 2019.
- *Kasper Frahm og Michala Kragmann*, Produktefterligninger i praksis, Djøf forlag, 1. udg., 2021.
- *Bernhard Gomard og Michael Kistrup*, Civilprocessen, Karnov Group, 8. udg., 2020.
- *Lindencrone og Werlauff*, Dansk retspleje, Karnov Group, 8. udg., 2020.
- *Henrik Kirk*, Sagsomkostninger i civile sager, Thomson Reuters, 2. udg., 2011.
- *Christian Lundblad og Steffen Pihlblad*, Proceduren, Djøf forlag, 4. udg., 2019.
- *Niels M. Andersen m.fl.*, Kommenteret retsplejelov – bruxelles I-forordning, Jurist- og Økonomforbundets forlag, 9. udg., 2013.

8.4. Andet

- *Retten Rundt nr. 32 juni 2020*, Et århundrede med retsplejeloven, Magasin for Danmarks Domstole
- *Altay Hakymez*, Rättegångskostnader och försumlig processföring - En civilprocessuell studie i anslutning till 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken, Juridiska fakulteten vid lunds universitet, (specialeafhandling).
- *Petra Schöniger*, IPRED-lagen – Ett effektivt eller för långtgående kontrollmedel?, Göteborgs Universitet HandelsHögskolan, 2009, (specialeafhandling).
- *Justitssekretær Lone Kern-Jespersen og justitssekretær Finn Kittelman*, U.1999B.101 Retsafgifter i borgerlige sager.

8.5. Hjemmesider

- <https://www.eu.dk/da/danmark-i-eu/eu-ret-i-danmark/fra-eu-regler-til-dansk-lov>, besøgt den 18. maj 2022
- <https://www.eu.dk/da/leksikon/Groenbog> - Besøgt den 18. maj 2022
- https://www.ft.dk/samling/20051/lovforslag/167/20051_167_som_fremsat.htm - afsnit 4.2.1. anvendelsesområdet for bevissikringsundersøgelse – besøgt den 18. maj 2022

9. Bilagsliste

Bilag 1: EU's arbejde inden for markedsretten.

Bilag 2: Sammenligning af Lov 1916-04-11 nr. 90 og Lovbekendtgørelse 2021-09-15 nr. 1835 (Retsplejeloven).

Bilag 3: U.2019.3930Ø – struktur af sagen.

Bilag 4: Skærmpoint af anslag.